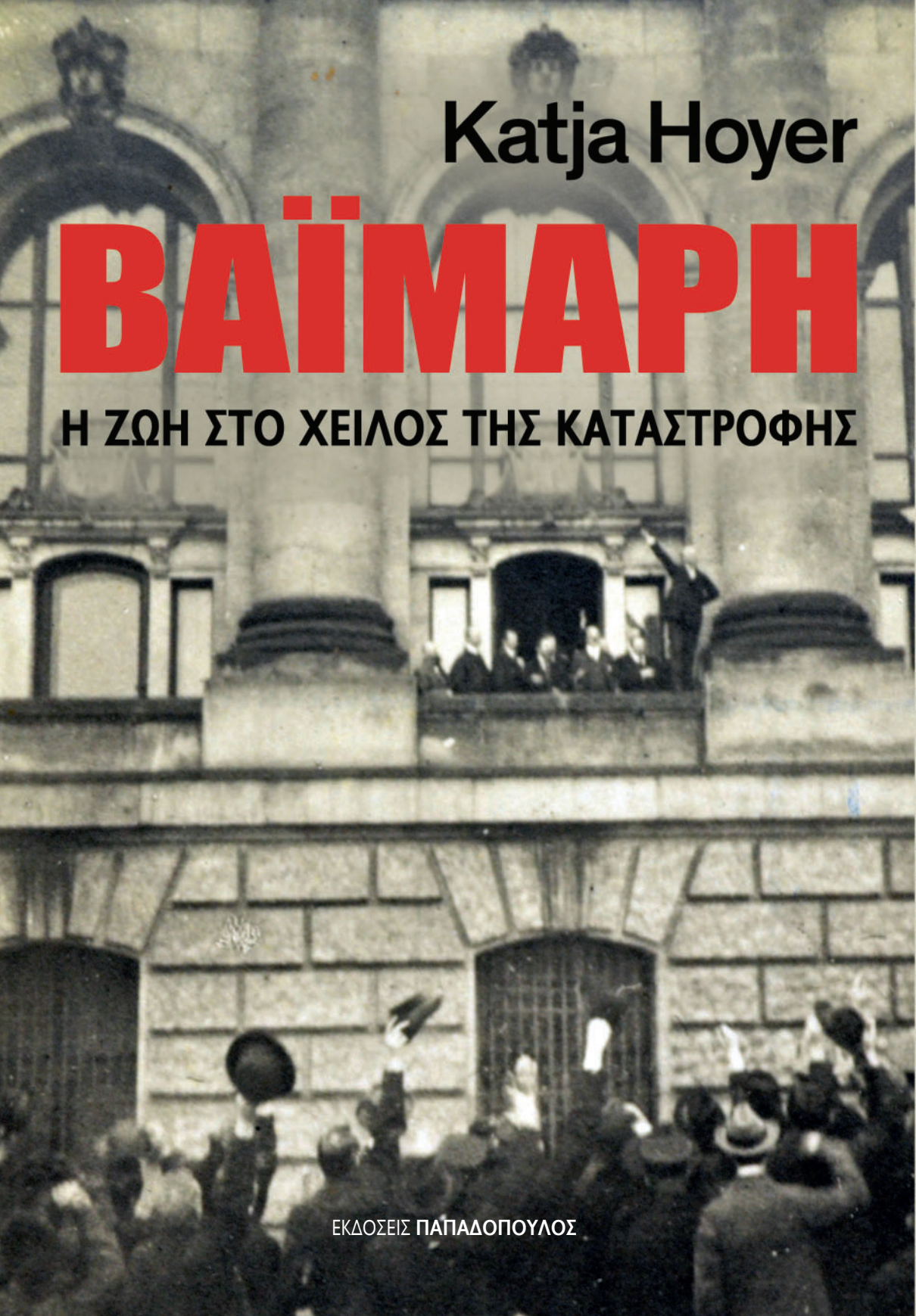

Katja Hoyer
ΒΑΪΜΑΡΗ
Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΪΜΑΡΗ
Τίτλος πρωτοτύπου: *Weimar: Life on the Edge of Catastrophe*
Συγγραφέας: Katja Hoyer
Μετάφραση: Γεωργία Μίχα
Επιμέλεια-Διόρθωση: Χριστίνα Θεοχάρη

© Katja Hoyer, 2026
First published by Allen Lane 2026
All rights reserved
Φωτογραφία εξωφύλλου: Universal History Archive/ Getty Images/ Ideal Image
© 2026, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2026

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ**
www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-618-232-407-3

KATJA HOYER

ΒΑΪΜΑΡΗ

Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Μετάφραση: Γεωργία Μίχα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ**

Στη μνήμη του αγαπημένου μου μπαμπά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατάλογος εικόνων 9
Χάρτης της Γερμανίας 12

Εισαγωγή: Η Γερμανία με δυο λόγια 15
Προοίμιο: Πόλεμος 26

Μέρος Ι: Αναγέννηση 61
1919 63
1920 95
1921 111
1922 121
1923 131

Μέρος ΙΙ: Αγώνας 141
1924 143
1925 162
1926 175
1927 189
1928 202

Μέρος ΙΙΙ: Κρίση 217
1929 219
1930 232
1931 253
1932 265

Μέρος ΙV: Αποφάσεις 285
1933 287

1934 308
1935 327
1936 348

Μέρος V: Σκοτάδι 365
1937 367
1938 384
1939 410

Επίλογος: Πόλεμος 420
Συμπέρασμα: Το Βερολίνο δεν είναι Βαϊμάρη 432

Βιβλιογραφία 439
Σημειώσεις 459
Ευχαριστίες 478

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια για τον εντοπισμό των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων. Η συγγραφέας και ο εκδότης θα χαρούν να διορθώσουν σε μελλοντικές εκδόσεις τυχόν σφάλματα ή παραλείψεις που θα τεθούν υπόψη τους.

Εσώφυλλα

Μπροστά: Χάρτης της Βαϊμάρης το 1913, παραγωγής Karl Baedeker. Ευγενική παραχώρηση της Alamy.
Πίσω: Τουριστικός χάρτης της Βαϊμάρης, παραγωγής του Hotel Elephant, 1938. Ευγενική παραχώρηση του Κρατικού Αρχείου Θουριγγίας (Landesarchiv Thüringen), Κύριο Κρατικό Αρχείο Βαϊμάρης (Hauptstaatsarchiv Weimar), αρχείο Hermann Giesler (Nachlass), αρ. 1.

Εικονογράφηση εντός κειμένου

Η Πλατεία Karlsplatz στο κέντρο της Βαϊμάρης, 1907 (σήμερα Goetheplatz). Καρτ ποστάλ, μέσω Wikimedia Commons.

Ο Arthur Schmidt, στην Αλεξάνδρεια, 1908 © Marie-Luise Seyfarth, Βαϊμάρη. Από το "…und unweigerlich fuehrt der Weg nach Buchenwald": Der Geist von Weimar hinter Gittern, του Udo Wohlfeld.

Οι Rosa και Ernst Schmidt, 1915 © Marie-Luise Seyfarth, Βαϊμάρη. Από *το Jüdische Familien in Weimar*, της Erika Müller και του Harry Stein.

Η Elisabeth Förster-Nietzsche, 1910. Φωτογραφία του Louis Held, μέσω Wikimedia Commons.

Η Πλατεία Θεάτρου (Theaterplatz) στη Βαϊμάρη, πριν από την έναρξη της Εθνοσυνέλευσης στις 6 Φεβρουαρίου 1919. Δημοσιεύθηκε στη *Leipziger Illustrirte Zeitung*, 20 Φεβρουαρίου 1919. Εικονογράφηση του Felix Schwormstädt.

Ο Harry Graf Kessler, 1909. Ευγενική παραχώρηση του DLA Marbach.

Λιθογραφική αφίσα για την Έκθεση Μπάουχαους στη Βαϊμάρη το 1923, του Joost Schmidt, μέσω Wikimedia Commons.

Πάρτι του Μπάουχαους στο εστιατόριο Ilmschlösschen, κοντά στη Βαϊμάρη, στις 29 Νοεμβρίου 1924. Ευγενική παραχώρηση του Bauhaus-Archiv Berlin.

Οι Carl, Wilhelm και Marie Weirich, στις 11 Νοεμβρίου 1927, φωτογραφημένοι από τον αδελφό του Carl, Otto Weirich. Ευγενική παραχώρηση του Stadtarchiv Weimar.

Ο Carl και ο Wilhelm Weirich σε περίπατο κοντά στη λουτρόπολη Ταλ, στον Θουριγγιανό Δρυμό, 20 Μαΐου 1929. Ευγενική παραχώρηση του Stadtarchiv Weimar.

Ο Wilhelm Weirich στα τέταρτα γενέθλιά του, 1930. Ευγενική παραχώρηση του Stadtarchiv Weimar.

Οι Adolf Hitler, Wilhelm Frick, Fritz Sauckel και Wilhelm Brückner μπροστά στο Μνημείο Γκαίτε και Σίλερ στη Βαϊμάρη, τον Φεβρουάριο του 1931. Ευγενική παραχώρηση του Ullstein Bild μέσω Getty Images.

Οι Kurt Nehrling και Hans Eberling © Sammlung Udo Wohlfeld.

Η Elisabeth Förster-Nietzsche υποδέχεται τον Adolf Hitler στο Αρχείο Νίτσε στις 20 Ιουλίου 1934. Ευγενική παραχώρηση του Klassik Stiftung Weimar.

Ο Adolf Hitler με προτομή του φιλοσόφου Friedrich Nietzsche στο Αρχείο Νίτσε στη Βαϊμάρη το 1934. Ευγενική παραχώρηση του Klassik Stiftung Weimar.

Οι Emmy και Hermann Göring με κουμπάρο τον Adolf Hitler την ημέρα του γάμου τους, 10 Απριλίου 1935. Ευγενική παραχώρηση του Album / Universal Images Group / Marka.

Ο Adolf Hitler στο Hotel Elephant, 3 Ιουλίου 1936 © *Der Führer in Weimar 1925–1938*, του Fritz Sauckel.

Η Πρωτομαγιά στη Βαϊμάρη, 1937. Φωτογραφία της Ella Beyer-Held. Ευγενική παραχώρηση του Stefan Renno, Archiv Foto-Atelier Louis Held.

Η Jutta Hecker, 1942 © Hannelore Gotte Archive, από το *Jutta Hecker: Ein Leben für die Weimarer Klassik*, των Dankmar Bosse και Maja Rehbein.

Κρατούμενοι και στρατιώτες του αμερικανικού στρατού πίσω από την πύλη του στρατοπέδου συγκέντρωσης Μπούχενβαλντ τον Απρίλιο του 1945. Φωτογραφία του Eric Schwab. Ευγενική παραχώρηση του AFP μέσω Getty Images.

Βαϊμάρη, Πλατεία Θεάτρου (Theaterplatz), 1938. Άγνωστος φωτογράφος. Ευγενική παραχώρηση του Μουσείου της Πόλης της Βαϊμάρης.

Μαζικές συλλήψεις στο Μπούχενβαλντ, 1938. Ευγενική παραχώρηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Η βόρεια πλευρά της Πλατείας της Αγοράς στη Βαϊμάρη, κατεστραμμένη κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Απρίλιος 1945). Γυάλινη φωτογραφική πλάκα. Φωτογράφος: Wilhelm Eichhorn. Ευγενική παραχώρηση του Μουσείου της Πόλης της Βαϊμάρης.

Weimar within the Weimar Republic
DENMARK
Copenhagen
North Sea
to Mecklenburg-Strelitz
to Oldenburg
Hamburg
Lübeck
Hamburg
Mecklenburg-Schwerin
Oldenburg
Bremen
Schaumburg-Lippe
Amsterdam
Mecklenburg-Strelitz
Hanover
Berlin
NETHERLANDS
Lippe
Brunswick
Dessau
Anhalt
Brussels
Waldeck
WEIMAR
Leipzig
BELGIUM
Cologne
Eisenach
Erfurt
Jena
Saxony
Dresden
Thuringia
to Oldenburg
Hesse
LUXEMBOURG
Frankfurt
Luxembourg
Bayreuth
to Bavaria
Saar
Nuremberg
Baden
Württemberg
Bavaria
FRANCE
to Prussia
Munich
Bern
LIECHTENSTEIN
SWITZERLAND

SWEDEN
Baltic Sea
MEMEL
LITHUANIA
Danzig
Free State
Königsberg
East Prussia
(to Prussia)
Warsaw
POLAND
Prague
CZECHOSLOVAKIA
Vienna
AUSTRIA
HUNGARY
German border
0
100 miles
0
200 km

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Γερμανία με δυο λόγια

Ο Καρλ Βάιριχ (Carl Weirich) είχε κολλήσει το βλέμμα του στους φούρνους του κρεματορίου. Έξι τεράστια ανοίγματα, πλαισιωμένα από σίδερο και τούβλο. Οι βαριές τους πόρτες ήταν ανοιχτές, αποκαλύπτοντας κοιλότητες γεμάτες με σβωλιασμένους σωρούς στάχτης. Κάτι λευκό πρόβαλλε μέσα από τη σκοτεινή μάζα. Ίσως δάχτυλα, ίσως πλευρά. Ο Καρλ ήταν σχεδόν εξήντα ετών και δεν είχε αντικρίσει ποτέ στη ζωή του κάτι τόσο φρικτό. Τον περιέβαλλαν φίλοι και γείτονες, αλλά αυτό δεν του πρόσφερε καμία παρηγοριά. Όλοι όσοι βρίσκονταν στην αίθουσα ήταν μόνοι με τις σκέψεις τους.

Κάποιος έβηξε. Δυο γυναίκες έκλαιγαν σιγανά. Έδειχναν παράταιρες με τα πολύχρωμα ανοιξιάτικα φορέματά τους, τα τρεμάμενα χέρια τους να πιέζουν μαντίλια στα πρόσωπά τους, προσπαθώντας να προστατευτούν από τη δυσοσμία του θανάτου και της δυστυχίας. Μερικοί από τους άνδρες και τις γυναίκες κρατούσαν το βλέμμα τους καρφωμένο στον Αμερικανό στρατιώτη. Καθώς στεκόταν ανάμεσα στις δύο σειρές των φούρνων, εξηγούσε με σταθερή φωνή ότι είχαν χρησιμοποιηθεί για την καύση των σωμάτων δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων και ότι παρόμοια εργοστάσια θανάτου υπήρχαν σε όλη την Ευρώπη. Καθώς μιλούσε, παρατηρούσε τα ωχρά πρόσωπα των κατοίκων της πόλης που στέκονταν μπροστά του, για να βεβαιωθεί ότι τον άκουγαν όλοι. Για χρόνια, είπε, απλοί Γερμανοί σαν κι αυτούς ζούσαν κάτω από τους πυκνούς, μαύρους καπνούς των ναζιστικών κρεματορίων. Ο καθένας τους είχε σταθεί αμέτοχος θεατής μαζικών δολοφονιών.

Ο Καρλ ένιωσε ναυτία και ζάλη. Δεν είχε φάει τίποτα από το πρωί, όταν εκείνος και πάνω από χίλιοι ακόμη Γερμανοί πολίτες είχαν εξαναγκαστεί να διανύσουν μια δίωρη πορεία για να φτάσουν σε αυτό το μέρος. Ήταν 16 Απριλίου 1945. Τέσσερις μέρες νωρίτερα, μονάδες του αμερικανικού στρατού είχαν καταλάβει την πόλη της Βαϊμάρης, στην κεντρική Γερμανία, όπου ζούσε ο Καρλ. Οκτώ χιλιόμετρα βορειοδυτικά, είχαν κάνει μια φρικτή ανακάλυψη. Ανάμεσα στα δάση οξιάς

του λόφου Έτερσμπεργκ βρισκόταν το στρατόπεδο συγκέντρωσης Μπούχενβαλντ. Αυτό που είχαν αντικρίσει εκεί οι Αμερικανοί ήταν τόσο τρομακτικό που φοβήθηκαν πως οι άνθρωποι δύσκολα θα το πίστευαν. Αποφάσισαν ότι, εκ μέρους όλων των Γερμανών πολιτών, οι κάτοικοι της Βαϊμάρης έπρεπε να έρθουν αντιμέτωποι με τις φρικαλεότητες που είχαν διαπραχθεί δίπλα τους.

Ο Καρλ Βάιριχ ήταν ανάμεσα στο πλήθος που ξεκίνησε από τον σιδηροδρομικό σταθμό της Βαϊμάρης στις δέκα το πρωί. Βιβλιοδέτης στο επάγγελμα, διατηρούσε ένα χαρτοπωλείο στην καρδιά της παλιάς πόλης. Ήταν πολύ μεγάλος για να επιστρατευτεί και να πολεμήσει για τη ναζιστική Γερμανία στην πρώτη γραμμή, αλλά αρκετά γερός για να διανύσει την ανηφορική διαδρομή. Την είχε κάνει άλλωστε πολλές φορές. Ο λόφος Έτερσμπεργκ ήταν δημοφιλής προορισμός για τους κατοίκους της Βαϊμάρης που αναζητούσαν ξεκούραση. Τους καλοκαιρινούς μήνες, τα δάση του πρόσφεραν σκιερές διαδρομές και υπέροχη θέα στην πόλη. Τον χειμώνα ήταν ιδανικός για έλκηθρο και σκι.

Ήταν παράξενο να βαδίζει κανείς στα γνώριμα μονοπάτια έξω από τη Βαϊμάρη προς τον λόφο, περιτριγυρισμένος από τόσους φίλους και γείτονες. Ακόμη και ο αναπληρωτής δήμαρχος, ο Έριχ Κλος (Erich Kloss), βρισκόταν εκεί. Ήταν μια ασυνήθιστα ζεστή και ηλιόλουστη μέρα για την εποχή. Πολλοί κάτοικοι της Βαϊμάρης έμοιαζαν σχεδόν χαρούμενοι που έβγαιναν για λίγο από τα ερείπια της βομβαρδισμένης πόλης τους. Οι άνθρωποι συνομιλούσαν μεταξύ τους καθώς η μακριά φάλαγγα ανέβαινε τον Έτερσμπεργκ. Ο Κλος σημείωσε ότι «επειδή έλαμπε ο ήλιος, όλο αυτό έμοιαζε με ανοιξιάτικη εκδρομή… γυναίκες και κορίτσια κουβέντιαζαν ζωηρά, περίεργες και γεμάτες προσμονή, ενώ ούτε στους άνδρες έβλεπε κανείς σκυθρωπά πρόσωπα».[1]

Αυτό άλλαξε όταν οι κάτοικοι της Βαϊμάρης πέρασαν τις πύλες του Μπούχενβαλντ. Η απόλυτη ηθική εξαχρείωση όσων είχαν συμβεί εκεί τους έπληξε με σφοδρότητα. Υπήρχαν ενδείξεις βασανιστηρίων. Κρατούμενοι εξηγούσαν με ποιους τρόπους είχαν βασανιστεί από τους δεσμοφύλακές τους. Ο Καρλ και οι υπόλοιποι είδαν την αγχόνη όπου είχαν εκτελεστεί κρατούμενοι, ένα ξύλινο βάθρο πάνω στο οποίο τους ανάγκαζαν να σκύβουν για να τους μαστιγώσουν, έναν μακρύ στύλο γύρω από τον οποίο τους λύγιζαν τα χέρια προς τα πίσω μέχρι να εξαρθρωθούν οι αρθρώσεις και να σκιστούν οι τένοντες.

Είδαν πτώματα στοιβαγμένα πάνω σε κάρα, τα αποστεωμένα πρόσωπά τους μαρτυρία του πόνου που είχαν υποστεί στις τελευταίες στιγμές της ζωής τους. Η δυσοσμία των σωμάτων που σάπιζαν στον ανοιξιάτικο ήλιο ήταν τόσο έντονη που κάποιες γυναίκες λιποθύμησαν. Η έφηβη Έντελγκαρντ Σλέγκελμιλχ (Edelgard

Schlegelmilch) δίστασε όταν της είπαν να περάσει πάνω από ένα πτώμα. Δεν άντεχε άλλο. Ακινητοποιήθηκε και έκλεισε τα μάτια της. Ένας Αμερικανός στρατιώτης τη διέταξε να τα ανοίξει. Άλλωστε, γι' αυτό τους είχαν πάει εκεί: για να ανοίξουν τα μάτια τους στα εγκλήματα των ναζί. Η Έντελγκαρντ υπάκουσε, προχωρώντας μέσα σε αυτές τις δυστοπικές σκηνές σαν υπνωτισμένη. «Αυτό δεν μπορεί να είναι αληθινό», σκέφτηκε. «Πρέπει να ονειρεύεσαι».[2]

Ο εφιάλτης δεν είχε ακόμη τελειώσει. Οι κάτοικοι της Βαϊμάρης είδαν αποδείξεις ιατρικών πειραμάτων πάνω σε κρατουμένους, καθώς και τους υπερπλήρεις θαλάμους. Οι κρατούμενοι έδειχναν μολυσμένα τραύματα και κακώσεις. Πολλοί ήταν τόσο αποστεωμένοι που έμοιαζαν με ζωντανούς σκελετούς. Ομαδικοί τάφοι είχαν ανοιχτεί, αποκαλύπτοντας αμέτρητες σορούς που είχαν πεταχτεί πρόχειρα. Ίσως το πιο απίστευτο απ' όλα ήταν ένα τραπέζι με δείγματα ανθρώπινου δέρματος, τα οποία είχε συλλέξει ο πρώην διοικητής του στρατοπέδου μαζί με τη σύζυγό του. Υπήρχαν συρρικνωμένα κεφάλια και ένα αμπαζούρ φτιαγμένο από ανθρώπινο δέρμα. Οι κάτοικοι της Βαϊμάρης επέμεναν ξανά και ξανά ότι δεν γνώριζαν, ότι δεν είχαν ιδέα πως συνέβαιναν τέτοια πράγματα – πόσο μάλλον σε απόσταση που μπορούσαν να διανύσουν με τα πόδια από τα κρεβάτια όπου κοιμούνταν.

Ο αμερικανικός στρατός κατέγραψε κινηματογραφικά τους κατοίκους της πόλης τη μέρα που ήρθαν αντιμέτωποι με το Μπούχενβαλντ. Το ντοκιμαντέρ που προέκυψε, με τίτλο *Death Mills* ή *Die Todesmühlen*, απέδιδε ξεκάθαρα την ευθύνη για τις ναζιστικές θηριωδίες στους απλούς Γερμανούς, όπως ο Καρλ. «Αυτοί οι Γερμανοί, εκείνοι που λένε πως δεν γνώριζαν, ήταν κι αυτοί υπεύθυνοι», επιμένει η αφήγηση. «Είχαν παραδοθεί πρόθυμα στα χέρια εγκληματιών και παραφρόνων. Σας λένε τώρα ότι δεν είχαν κακή πρόθεση, ότι δεν γνώριζαν τι συνέβαινε ή ότι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα ακόμη κι αν γνώριζαν… Σήμερα, αυτοί οι Γερμανοί που επευφημούσαν την κατάρρευση της ανθρωπιάς στη χώρα τους, που επευφημούσαν την επίθεση εναντίον ανυπεράσπιστων γειτόνων, που επευφημούσαν την υποδούλωση της Ευρώπης, ζητούν τη συμπάθειά σας».[3]

Για τον Καρλ, η επίσκεψη στο Μπούχενβαλντ έμοιαζε με «μαρτυρική διαδικασία». Έγραψε ότι «χρειάζονταν γερά νεύρα για να αντικρίσει κανείς τα φρικτά πράγματα στο κρεματόριο, αλλά και στους θαλάμους, όπου ζούσαν ακόμη αρκετοί άρρωστοι κρατούμενοι». Μπορεί να μην το παραδέχτηκε στους Αμερικανούς, αλλά στο ημερολόγιό του εκμυστηρεύτηκε ότι όσα είδε στον Έτερσμπεργκ ήταν «αποτρόπαια εγκλήματα που διαπράξαμε εμείς». Η καρδιά του είχε γεμίσει αποστροφή και ντροπή για «τη δική μας, γερμανική κατάρρευση».[4] Δεν υπήρχε τρόπος να το αποφύγει. Όχι μακριά από το σπίτι του, δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι είχαν

δολοφονηθεί από ένα καθεστώς που έχαιρε της επιδοκιμασίας εκατομμυρίων Γερμανών. Ο Καρλ δεν αποτελούσε εξαίρεση.

Όπως πολλοί Γερμανοί της γενιάς του, ο Καρλ δεν αφιέρωσε πολύ χρόνο για να αναλογιστεί τη δική του ευθύνη για όσα είχαν συμβεί. Εστίασε την προσοχή του στις άμεσες απειλές για τον ίδιο και την οικογένειά του, στη θλίψη, το τραύμα, την πείνα και την καταστροφή. Θα άφηνε τις επόμενες γενιές να βγάλουν συμπεράσματα από ένα από τα πιο σκοτεινά κεφάλαια της ανθρώπινης ιστορίας και να αποφασίσουν τι πρέπει να διδαχθούν από αυτό.

Το πώς και το γιατί ένα έθνος που καυχιόταν για τον πολιτισμό και την καλλιέργειά του επέτρεψε την καταστροφή που προκάλεσε ο ναζισμός εξακολουθεί να μας στοιχειώνει μέχρι σήμερα, επειδή φοβόμαστε την επανάληψή του. Δεν πρόκειται απλώς για ένα ιστορικό ερώτημα. «Συνέβη, άρα μπορεί να συμβεί ξανά», προειδοποίησε ο επιζών του Ολοκαυτώματος Πρίμο Λέβι (Primo Levi). Παρά τις πολλές σελίδες που έχουν γραφτεί για την άνοδο και την κυριαρχία του Τρίτου Ράιχ, το ζήτημα αξίζει να επανεξεταστεί σε μικροκλίμακα. Τι συνέβη και η Γερμανία, μέσα σε λίγα μόλις χρόνια, μετατράπηκε από μία από τις πιο φιλελεύθερες δημοκρατίες του κόσμου σε μια γενοκτονική δικτατορία; Ποιες επιλογές έκαναν οι Γερμανοί που το επέτρεψαν αυτό; Ένα κρίσιμο κομμάτι αυτού του παζλ του 20ού αιώνα είναι η πόλη της Βαϊμάρης.

Η Βαϊμάρη βρίσκεται στην καρδιά της Γερμανίας. Στον χάρτη της χώρας τοποθετείται ελαφρώς εκτός κέντρου, περίπου στο μέσο της απόστασης ανάμεσα στο Αμβούργο και το Μόναχο. Είναι μια γραφική πόλη, με ισχυρή επίγνωση της ιστορίας και της παράδοσής της – και διαθέτει σε αφθονία και τις δύο. Στα λιθόστρωτα δρομάκια της βρίσκει κανείς ξυλόδετα σπίτια, κομψές επαύλεις, εκκλησίες, ανάκτορα και πυκνές καταπράσινες δενδροκορφές. Χτισμένη στην κοιλάδα του ποταμού Ιλμ, διαθέτει τόσο μεγάλα πάρκα που ένας συγγραφέας του 19ου αιώνα αστειεύτηκε ότι «η Βαϊμάρη είναι στην πραγματικότητα ένα πάρκο που έχει μια πόλη».[5] Η Βαϊμάρη έχει προσελκύσει πολλούς διάσημους κατοίκους. Ο Γιόχαν Βόλφγκανγκ φον Γκαίτε (Johann Wolfgang von Goethe), που θεωρείται ευρέως εθνικός ποιητής της Γερμανίας, έζησε και εργάστηκε εκεί μαζί με τον φίλο και συγγραφέα Φρίντριχ Σίλερ (Friedrich Schiller). Ο Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ (Johann Sebastian Bach) έζησε στη Βαϊμάρη επί σειρά ετών, όπως και ο συνθέτης Φραντς Λιστ (Franz Liszt) και ο φιλόσοφος Φρίντριχ Νίτσε (Friedrich Nietzsche). Η θέση της Βαϊμάρης στην πολιτισμική ιστορία της Γερμανίας υπερβαίνει κατά πολύ το φυσικό της μέγεθος.

«Η Βαϊμάρη είναι η Γερμανία σε μικρογραφία», είχε πει ο πρώην πρόεδρος της

Γερμανίας Ρόμαν Χέρτσογκ (Roman Herzog), «μια πόλη στην οποία δεν άνθισαν μόνο ο πολιτισμός και ο στοχασμός, αλλά και ο μικροαστισμός και η βαρβαρότητα».[6] Αν και η Βαϊμάρη υπήρξε για πολύ καιρό φάρος πολιτισμού για τη Γερμανία, για ένα διάστημα υπήρξε και η σκοτεινή της καρδιά. Αντιπροσωπεύει όλα όσα η χώρα κέρδισε, έχασε, υπέστη και προκάλεσε. Σε καμία περίοδο αυτό δεν υπήρξε πιο αληθινό από ό,τι στην ταραχώδη εποχή ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πολέμους, από το 1919 έως το 1939.

Η πόλη που κάποτε υπήρξε πατρίδα ορισμένων από τα σπουδαιότερα πνεύματα της Ευρώπης έμοιαζε το ιδανικό μέρος για να επανεφεύρει η Γερμανία τον εαυτό της ύστερα από τη φρίκη και την ταπείνωση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Εδώ ήταν που, το 1919, ένα νέο Σύνταγμα εγκαινίασε μια νέα Γερμανία και χάρισε το όνομα της πόλης στην πρώτη απόπειρα της χώρας για μια πλήρως ανεπτυγμένη δημοκρατία: τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Λίγοι εκτός Γερμανίας θα μπορούσαν να εντοπίσουν τη Βαϊμάρη στον χάρτη. Κι όμως, το όνομά της φέρνει στον νου ισχυρούς συνειρμούς ευγενών εγχειρημάτων και ιδανικών που κατέρρευσαν.

Κατά τη διάρκεια των επόμενων είκοσι ετών, η Βαϊμάρη αιχμαλώτισε επίσης τη φαντασία όσων επεδίωκαν να καταστρέψουν τη δημοκρατία. Αυτή ακριβώς η γοητεία της ως λίκνου της γερμανικής κουλτούρας και παράδοσης ήταν που οδήγησε τον Αδόλφο Χίτλερ (Adolf Hitler) να την επισκεφθεί πάνω από σαράντα φορές και το Ναζιστικό Κόμμα να την επιλέξει ως τόπο ανασυγκρότησης μετά τις πρώτες του ήττες. Η πρώτη επίσημη συγκέντρωση του Ναζιστικού Κόμματος πραγματοποιήθηκε στη Βαϊμάρη το 1926, προτού καθιερωθούν οι συγκεντρώσεις της Νυρεμβέργης. Στη Βαϊμάρη δόθηκε το όνομα στη Χιτλερική Νεολαία και παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στο κοινό κεντρικά ναζιστικά τελετουργικά, όπως ο ναζιστικός χαιρετισμός. Το κρατίδιο της Θουριγγίας, του οποίου πρωτεύουσα ήταν η Βαϊμάρη, ήρε τις κυρώσεις εναντίον του Χίτλερ και του Ναζιστικού Κόμματος νωρίτερα από άλλα γερμανικά κρατίδια, μετά το αποτυχημένο πραξικόπημά του στο Μόναχο το 1923. Η Βαϊμάρη μετατράπηκε σε ασφαλές καταφύγιο για το κίνημα και σε πεδίο δοκιμής των ναζιστικών ιδεών. Η πρώιμη υποστήριξη προς τον ναζισμό σήμαινε επίσης ότι πολλοί από τους πιο έμπιστους συνεργάτες του Χίτλερ προέρχονταν από τη Βαϊμάρη, άνδρες όπως ο ηγέτης της Χιτλερικής Νεολαίας Μπάλντουρ φον Σίραχ (Baldur von Schirach) και ο προσωπικός γραμματέας του Χίτλερ Μάρτιν Μπόρμαν (Martin Bormann). Κατά τρόπο πικρά ειρωνικό, ο ίδιος ο Χίτλερ ήταν από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν τον όρο «Δημοκρατία της Βαϊμάρης». Επισήμως, το κράτος εξακολουθούσε να ονομάζεται Γερμανικό Ράιχ. Ωστόσο, το 1929, ο μελλοντικός δικτάτορας και άλλοι εχθροί

της εύθραυστης δημοκρατίας αξιοποίησαν τη δέκατη επέτειό της για να τη χλευάσουν ως ένα υποτίθεται «μη γερμανικό» σύστημα, χρησιμοποιώντας τον όρο «Δημοκρατία της Βαϊμάρης» με υποτιμητική σημασία – μια χρήση που θα παγιωνόταν λίγο πριν από την κατάρρευσή της.

Μεταξύ 1919 και 1939, οι κάτοικοι της Βαϊμάρης παρασύρθηκαν από τα ιστορικά ρεύματα που κατέκλυσαν τη χώρα τους. Πολλοί από αυτούς συνέβαλαν στις θύελλες της μεσοπολεμικής περιόδου. Η Βαϊμάρη έγινε η γενέτειρα της περίφημης σχολής τέχνης και σχεδιασμού Μπάουχαους (Bauhaus), αλλά και ο τόπος από τον οποίο εκδιώχθηκε, καθώς ενισχυόταν η συντηρητική αντίδραση απέναντι στην πειραματική της τέχνη. Το Εθνικό Θέατρο της πόλης άνθισε μέσα στην αντιπαράθεση ανάμεσα στην παράδοση και την πρωτοποριακή κουλτούρα που χαρακτήριζε την εποχή. Ο νέος, φιλελεύθερος διευθυντής του, ο Ερνστ Χαρντ (Ernst Hardt), επιθυμούσε να καταστήσει το Θέατρο έμβλημα τόσο του παραδοσιακού όσο και του σύγχρονου δράματος, και την ίδια την πόλη φάρο μιας νέας γερμανικής κουλτούρας.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1920, δημιουργικά πνεύματα άρχισαν να συρρέουν στη Βαϊμάρη, η οποία μετατρεπόταν ταχύτατα στην καρδιά της υπαρξιακής κρίσης που είχε καταλάβει τη Γερμανία μετά τον Μεγάλο Πόλεμο. Όταν ο Βάλτερ Γκρόπιους (Walter Gropius) αποφάσισε να εγκατασταθεί στη Βαϊμάρη και να αναπτύξει το Μπάουχαους, η πόλη είχε καταφέρει να προσελκύσει ένα από τα πιο ισχυρά ονόματα της αρχιτεκτονικής. Πολλές ακόμη εξέχουσες προσωπικότητες ακολούθησαν, ανάμεσά τους ο Ρώσος ζωγράφος Βασίλι Καντίνσκι (Wassily Kandinsky) και ο ελβετικής καταγωγής καλλιτέχνης Πάουλ Κλέε (Paul Klee), που δίδαξαν στη σχολή του Γκρόπιους. Μέχρι το 1924, η εθνικιστική πίεση προς τους φιλελεύθερους της πόλης είχε ενταθεί σε βαθμό που πολλοί έβρισκαν αφόρητο. Ο διευθυντής του θεάτρου Χαρντ λύγισε υπό το βάρος έντονων προσωπικών επιθέσεων που δέχτηκε και παραιτήθηκε. Όλο και περισσότερο, εθνικιστές και ναζί άρχισαν να χρησιμοποιούν το θέατρο για τις συγκεντρώσεις τους.

Ως τόπος γερμανικού πολιτισμού, η Βαϊμάρη ναζιστικοποιήθηκε εμφανώς μόλις επικράτησε ο φασισμός. Το αγαπημένο ξενοδοχείο του Χίτλερ, το Elephant στο κέντρο της πόλης, κατεδαφίστηκε και ανοικοδομήθηκε σύμφωνα με τις προδιαγραφές του, περιλαμβάνοντας και ένα ιδιωτικό διαμέρισμα αποκλειστικά για δική του χρήση. Παρότι σχεδιάστηκαν και άλλα παρόμοια έργα, η Βαϊμάρη ήταν η μόνη περιφερειακή πρωτεύουσα στη ναζιστική Γερμανία που απέκτησε ένα *Gauforum*, ένα τοπικό συγκρότημα του Ναζιστικού Κόμματος, με πλατεία παρελάσεων, «Αίθουσα του Λαού» και διοικητικά κτήρια για οργανισμούς όπως η Γκεστάπο, η διαβόητη

μυστική αστυνομία. Για τον σκοπό αυτόν αναδιαμορφώθηκε το οδικό δίκτυο, κάτι που εξακολουθεί να επηρεάζει τη μορφή της πόλης έως σήμερα.

Οι περισσότεροι κάτοικοι της Βαϊμάρης έκαναν πως δεν έβλεπαν την ίδρυση του διαβόητου στρατοπέδου συγκέντρωσης του Μπούχενβαλντ σε μικρή απόσταση από την πόλη τους και συνέχισαν να κάνουν το ίδιο ακόμη και όταν δεκάδες χιλιάδες κρατούμενοι κατέφθαναν στον σιδηροδρομικό τους σταθμό. Ιδρύθηκε το 1937 και εξελίχθηκε στο μεγαλύτερο στρατόπεδο αυτού του είδους στο Γερμανικό Ράιχ, με σχεδόν 280.000 ανθρώπους να έχουν φυλακιστεί συνολικά στον κύριο χώρο και στα παραρτήματά του. Βρισκόταν σε πολύ μικρή απόσταση από το κάστρο Έτερσμπουργκ, εκεί όπου ο Γκαίτε, ο Σίλερ και άλλες μεγάλες μορφές της γερμανικής λογοτεχνίας είχαν άλλοτε συνομιλήσει και γράψει. Η εγγύτητά του προς την εξιδανικευμένη καρδιά του γερμανικού πολιτισμού ήταν τέτοια που ακόμη και φιλοναζιστικές οργανώσεις ένιωθαν άβολα. Το τοπικό παράρτημα της Εθνικοσοσιαλιστικής Πολιτιστικής Κοινότητας της Βαϊμάρης, επιδιώκοντας να διαχωρίσει τη βαρβαρότητα που επρόκειτο να εκτυλιχθεί εκεί από τους λογοτεχνικούς ήρωες της χώρας, πίεσε την επιτροπή σχεδιασμού να μη δώσει σε καμία περίπτωση στο μέρος αυτό όνομα που να παραπέμπει στον περίφημο λόφο, στο κάστρο ή σε οτιδήποτε σχετιζόταν με την «κλασική εποχή» της πόλης. Επιλέχθηκε το ουδέτερο όνομα «Μπούχενβαλντ» («Δάσος Οξιάς»), επιτρέποντας στους κατοίκους της Βαϊμάρης να αποποιηθούν κάθε σύνδεση με τα τερατώδη εγκλήματα που διαπράχθηκαν εκεί. Μόνο τον πρώτο χρόνο, σαράντα οκτώ άνθρωποι πέθαναν στο Μπούχενβαλντ. Μέχρι τον Απρίλιο του 1945, όταν απελευθερώθηκε, ο αριθμός των νεκρών είχε φτάσει τις 56.000.

Η σύνδεση ανάμεσα στο Μπούχενβαλντ και τη Βαϊμάρη δεν μπορεί να αποκοπεί. Στον σιδηροδρομικό σταθμό της πόλης έφταναν αρχικά οι κρατούμενοι. Στο δημοτικό κρεματόριο μεταφέρονταν για καύση και ταφή τα σώματα όσων πέθαναν εκεί μεταξύ 1937 και 1940, προτού το στρατόπεδο αποκτήσει το δικό του κρεματόριο. Οι κάτοικοι της Βαϊμάρης μοιράζονταν εγκαταστάσεις όπως ο ζωολογικός κήπος του στρατοπέδου, που είχε δημιουργηθεί για την ψυχαγωγία των μελών των SS. Η επιγραφή στην πύλη του στρατοπέδου, «Jedem das Seine» («Στον καθένα το δικό του»), σχεδιάστηκε από τον πρώην σπουδαστή του Μπάουχαους Φραντς Έρλιχ (Franz Ehrlich), ο οποίος είχε συλληφθεί από τους ναζί το 1935 και έγινε ένας από τους πρώτους κρατουμένους του Μπούχενβαλντ τον Σεπτέμβριο του 1937. Για την επιγραφή χρησιμοποίησε γραμματοσειρά Bauhaus. Το στρατόπεδο συγκέντρωσης από το οποίο η Βαϊμάρη επεδίωκε τόσο έντονα να αποστασιοποιηθεί έφερε πλέον τη σφραγίδα ενός

προϊόντος του πολιτισμού που η ίδια η πόλη είχε αρχικά καλλιεργήσει και στη συνέχεια αποβάλει.

Πολλοί κάτοικοι της Βαϊμάρης όχι μόνο έκλεισαν τα μάτια, αλλά προώθησαν ενεργά την ιδεολογία του Χίτλερ. Τα εκλογικά ποσοστά των ναζί στη Βαϊμάρη ήταν υψηλότερα από τον γερμανικό μέσο όρο. Η πόλη υπήρξε έδρα της πρώτης κυβέρνησης κρατιδίου που διόρισε ναζί υπουργό, το 1930, τρία χρόνια προτού ο Χίτλερ γίνει καγκελάριος της Γερμανίας. Κι όμως, η Βαϊμάρη παρέμεινε ταυτόχρονα έδρα του εκδοτικού οίκου Cranach Press, τον οποίο διηύθυνε ο φιλελεύθερος Αγγλογερμανός διπλωμάτης και συγγραφέας Χάρι Γκραφ Κέσλερ (Harry Graf Kessler), υποστηρικτής της Κοινωνίας των Εθνών. Στην αντιπαράθεση ανάμεσα στα ύψη της νεωτερικότητας και την άβυσσο του ναζισμού, η Βαϊμάρη ήταν η μεσοπολεμική Γερμανία σε μικρογραφία.

Πολλοί από όσους διαμόρφωσαν την προσωπικότητά τους στη Βαϊμάρη τη δεκαετία του 1920 έκαναν εντυπωσιακά διαφορετικές επιλογές τη δεκαετία του 1930. Η δεκαοκτάχρονη Μάρλεν Ντίτριχ (Marlene Dietrich), για παράδειγμα, στάλθηκε στη Βαϊμάρη για να μαθητεύσει δίπλα στους κορυφαίους μουσικούς και καλλιτέχνες της εποχής. Ή ο Βάλτερ Γκρόπιους, ιδρυτής της σχολής Μπάουχαους. Κανένας από τους δύο δεν μπορούσε να αντέξει τη ζωή στη ναζιστική Γερμανία. Και οι δύο επέλεξαν να ζήσουν στις Ηνωμένες Πολιτείες αντί να παραμείνουν σε μια χώρα υπό την εξουσία του Χίτλερ. Η Ντίτριχ αποποιήθηκε τη γερμανική της υπηκοότητα το 1939 και έγινε Αμερικανίδα. Άλλοι κάτοικοι της Βαϊμάρης έκαναν διαφορετικές επιλογές, που τους συνέδεσαν στενά με τη μοίρα του έθνους. Η Έμι Ζόνεμαν (Emmy Sonnemann) εργαζόταν ως ηθοποιός στο Γερμανικό Εθνικό Θέατρο της Βαϊμάρης από το 1922. Δέκα χρόνια αργότερα, η ζωή της επρόκειτο να αλλάξει ριζικά. Μια μέρα του 1932, ενώ καθόταν στο Kaiser Café, μπήκε ένας επιβλητικός άνδρας με στολή. Ήταν ο Χέρμαν Γκέρινγκ (Hermann Göring). Οι δυο τους έγιναν ζευγάρι και παντρεύτηκαν το 1935. Κουμπάρος τους ήταν ο Χίτλερ.

Η Βαϊμάρη, η πόλη που προοριζόταν να δώσει το όνομά της στη δημοκρατική αναγέννηση της Γερμανίας, κατέληξε να ταυτιστεί με την καταστροφική αποτυχία αυτού του πολιτικού εγχειρήματος – και αυτό αντανακλάται στις αντικρουόμενες ζωές των κατοίκων της. Ποιον ρόλο έπαιξαν σε αυτή τη διαδικασία; Είχαν δίκιο οι Αμερικανοί των δυνάμεων κατοχής όταν υποστήριζαν ότι «ήταν κι αυτοί υπεύθυνοι», επειδή «είχαν παραδοθεί πρόθυμα στα χέρια εγκληματιών και παραφρόνων»; Κανένας δεν είναι απολύτως ελεύθερος να ενεργεί ανεξάρτητα από τις συνθήκες μέσα στις οποίες βρίσκεται. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν έχουν περιθώρια επιλογής. Η μεσοπολεμική Γερμανία ασκεί εδώ και καιρό έντονη γοητεία

τόσο στους μελετητές όσο και στο ευρύ κοινό, επειδή ενσαρκώνει τη σύγκρουση ανάμεσα στο άτομο και το συλλογικό, ανάμεσα στο αναπόφευκτο και την ευθύνη.

Για πολλούς Γερμανούς, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η ζωή τους έμοιαζε να ισορροπεί διαρκώς στο χείλος της καταστροφής. Ένιωθαν παγιδευμένοι από δυνάμεις ισχυρότερες από οποιονδήποτε μεμονωμένο άνθρωπο και αργότερα είπαν στον κόσμο –και στον εαυτό τους– ότι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα για να αποτρέψουν την πτώση της χώρας τους. Άλλοι βασανίζονταν από ερωτήματα του τύπου «τι θα γινόταν αν», σχετικά με προσωπικές τραγωδίες. Θα μπορούσαν να είχαν σώσει ένα αγαπημένο πρόσωπο, τις οικογένειές τους ή τον ίδιο τους τον εαυτό από τη δυστυχία, τη θλίψη ή την εξόντωση; Ο τρόπος με τον οποίο αφηγούμαστε και διδάσκουμε σήμερα την ιστορία της μεσοπολεμικής Γερμανίας υποδηλώνει όχι μόνο ότι θα μπορούσαν, αλλά και ότι όφειλαν να είχαν ενεργήσει διαφορετικά – ότι υπήρχε τρόπος να αποτραπεί η διολίσθηση της Ιστορίας στην άβυσσο. Είναι μια στιγμή στην οποία επιστρέφουμε αναζητώντας διδάγματα, επειδή το διακύβευμα δύσκολα θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερο. Η μοίρα της δημοκρατίας, της Γερμανίας, δεκάδων εκατομμυρίων απλών ανθρώπων και της ίδιας της Ευρώπης κρεμόταν από μια κλωστή.

Το βιβλίο αυτό αφηγείται τις ιστορίες των ανθρώπων της Βαϊμάρης –επιφανών και απλών– για να εξετάσει τον αντίκτυπο και συχνά τη ματαιότητα των προσωπικών αποφάσεων που λαμβάνονται απέναντι σε κατακλυσμιαίες ιστορικές δυνάμεις. Στην καρδιά της αφήγησης βρίσκεται ο Καρλ Βάιριχ, ένας μικροαστός καταστηματάρχης που πήγε στη Βαϊμάρη το 1914 με μεγάλες προσδοκίες για το μέλλον, μόνο και μόνο για να διαπιστώσει ότι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και μια πληθώρα κρίσεων θα έπληττε την επιχείρησή του και την οικογένειά του. Ο βιβλιοδέτης ήταν γοητευμένος από το χαρτί, το μελάνι, τις γραφομηχανές και τον γραπτό λόγο. Κρατούσε σχολαστικά ημερολόγιο, το οποίο καταγράφει την ιστορία της ζωής του. Έχω διασταυρώσει τα γεγονότα και τα πρόσωπα που αναφέρονται σε αυτό ως προς την ιστορική τους ακρίβεια και διαπίστωσα ότι οι καταγραφές του είναι ορθές όπου παρατίθενται συγκεκριμένα στοιχεία. Η γραφή του Καρλ είναι συχνά απροσδόκητα ειλικρινής, προσφέροντας μια μοναδική και λεπτομερή εικόνα της ζωής του κατά τη μεσοπολεμική περίοδο. Τα λόγια του, όπως και κάθε άλλο άμεσο απόσπασμα που παρατίθεται στο βιβλίο, προέρχονται από ιστορικές πηγές.

Οι γυναίκες της Βαϊμάρης βρέθηκαν επίσης μέσα στη δίνη των γεγονότων και προσπάθησαν να διαμορφώσουν τη δική τους μοίρα εντός των ορίων που τους επέβαλλαν οι συνθήκες. Μία από αυτές ήταν η Ρόζα Σμιτ (Rosa Schmidt), μια Εβραία ξενοδόχος που διαχειριζόταν το Hotel Hohenzollern ακριβώς δίπλα στον

σιδηροδρομικό σταθμό. Ήταν παντρεμένη με τον Άρτουρ Σμιτ (Arthur Schmidt), ο οποίος καταγόταν από παλιά οικογένεια της Βαϊμάρης και είχε πολεμήσει στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ζευγάρι πάλευε να κρατήσει την επιχείρησή του κατά τα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια και την περίοδο του υπερπληθωρισμού. Στο Hotel Hohenzollern διέμενε ο Χίτλερ κατά τις πρώτες του επισκέψεις στη Βαϊμάρη.

Στην άλλη άκρη της πόλης, η Ελίζαμπετ Φέρστερ-Νίτσε (Elisabeth Förster-Nietzsche) διηύθυνε ένα αρχείο που περιείχε τα λογοτεχνικά κατάλοιπα του αδελφού της, Φρίντριχ Νίτσε. Αφού ο διάσημος φιλόσοφος υπέστη ψυχική κατάρρευση, η αδελφή του ανέλαβε τη φροντίδα του και αυτοανακηρύχθηκε θεματοφύλακας της κληρονομιάς του. Έχοντας να αντιμετωπίσουν διαρκώς οικονομικές δυσκολίες, η ίδια και το Αρχείο Νίτσε βασίζονταν στη χρηματοδότηση γενναιόδωρων δωρητών και των διαδοχικών κυβερνήσεων της μεσοπολεμικής περιόδου. Αν και αρχικά δεν εντυπωσιάστηκε από τον Χίτλερ, η Ελίζαμπετ σύντομα ασπάστηκε τον ναζισμό – και ο ναζισμός αγκάλιασε τον Νίτσε. Παρά τις πολιτικές της απόψεις, ο παλαιότερος φίλος της παρέμεινε ο φιλελεύθερος Χάρι Γκραφ Κέσλερ. Οι δυο τους αντάλλασσαν τακτικά ζωηρές επιστολές, στις οποίες αναφέρονταν συχνά σε προσωπικές συνομιλίες που είχαν κατά τις επισκέψεις του Χάρι στη βίλα της Ελίζαμπετ στη Βαϊμάρη. Μαζί με τις λεπτομερείς καταγραφές του ημερολογίου του Χάρι, αποτελούν μια πλούσια δεξαμενή ιστορικών πηγών.

Λίγοι κάτοικοι της Βαϊμάρης αντιστάθηκαν ενεργά στον ναζισμό. Ένας από αυτούς ήταν ο Κουρτ Νέρλινγκ (Kurt Nehrling), ένας νεαρός σοσιαλδημοκράτης που επέστρεψε από τη σύντομη πολεμική του θητεία με μια εξουθενωτική μορφή φυματίωσης. Ούτε αυτό ούτε τα προσωπικά πλήγματα της μοίρας τον απέτρεψαν από το να αγωνιστεί για τις πεποιθήσεις του. Αυτό έθεσε τόσο τον ίδιο όσο και την οικογένειά του σε σοβαρό κίνδυνο, αν και οι πράξεις του δεν ήταν ποτέ αρκετές για να ανακόψουν την πορεία των ναζί. Η ιστορία της ζωής του Κουρτ ανασυντίθεται μέσα από επιστολές, επίσημα έγγραφα και μαρτυρίες φίλων και συντρόφων του.

Όλοι αυτοί και πολλοί άλλοι κάτοικοι της Βαϊμάρης συγκροτούν το ανθρώπινο πανόραμα του βιβλίου. Παρότι εκπροσωπούν διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, φύλα, κοινωνικές τάξεις και αντιδράσεις στην ταραχώδη εποχή που έζησαν, δεν θα πρέπει να εκληφθούν ως «τύποι». Κάθε άτομο ήταν ένας πραγματικός άνθρωπος, με τις δικές του σύνθετες περιστάσεις, τα δικά του κίνητρα και τα δικά του περιθώρια δράσης. Αν και οι ιστορίες τους συνθέτουν αυτό που πολλοί θα θεωρούσαν ένα προειδοποιητικό αφήγημα, είναι δύσκολο και συχνά άγονο να κρίνουμε τη συμπεριφορά τους από τη δική μας οπτική, έναν αιώνα αργότερα. Ως ιστορικός, έχω περιορίσει στο ελάχιστο τον σχολιασμό και την ανάλυσή μου, επιτρέποντας

σε εσάς, ως αναγνώστες, να παρακολουθήσετε τα γεγονότα, τις αποφάσεις και τις εξελίξεις όπως εκτυλίχθηκαν.

Αν θέλουμε να αποφύγουμε τα λάθη που έκαναν οι άνθρωποι στο παρελθόν, το πρώτο βήμα είναι να κατανοήσουμε γιατί έγιναν. Η δημοκρατία και ο πολιτισμός διατηρούνται ή καταστρέφονται από τις επιλογές που κάνουμε ως άτομα και ως κοινωνίες. Όση ιστορία, όση παράδοση και όσος πολιτισμός κι αν υπάρχουν, δεν αρκούν για να αποτρέψουν την επικράτηση μιας αμείλικτης ολοκληρωτικής ιδεολογίας. Δεν υπάρχει καλύτερη μελέτη περίπτωσης γι' αυτό από τη Βαϊμάρη του Μεσοπολέμου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ: ΠΟΛΕΜΟΣ

Αίμα και βροντή

Ο Καρλ Βάιριχ βγήκε από το φως του ήλιου και μπήκε στο μικρό κατάστημα στο κέντρο της πόλης. Ο αέρας μύριζε βιβλία και δέρμα. Στενά ράφια και γυάλινες προθήκες με στιλό, καρτ ποστάλ, γραφομηχανές και μελανοδοχεία. Τετράδια, χάρακες, μολύβια και πινέλα περίμεναν τα παιδιά να αγοράσουν τα σχολικά τους για τη νέα χρονιά. Η καρδιά του Καρλ γέμισε με ένα μείγμα δέους και αγωνίας. Αυτή ήταν η νέα του ζωή στη Βαϊμάρη.

Ήταν 28 Απριλίου 1914 και ο Καρλ ταξίδεψε το πρωί με το τρένο από τη γενέτειρά του, το Άιζεναχ, σε απόσταση 75 χιλιομέτρων. Έφτασε στον κομψό σιδηροδρομικό σταθμό της Βαϊμάρης και κατηφόρισε τη Ζοφίενστρασε, τη μακριά, πλατιά λεωφόρο που οδηγούσε προς την παλιά πόλη. Προσπαθούσε να τα απορροφήσει όλα: τα ξενοδοχεία γύρω από τη μεγάλη πλατεία μπροστά από τον σταθμό, το Μεγαλοδουκικό Μουσείο, σε μικρή απόσταση με τα πόδια, τη γέφυρα και το πάρκο μπροστά του. Τον κεντρικό δρόμο μοιράζονταν ιππήλατες άμαξες, λίγα αυτοκίνητα και ένα μικρό τραμ ενός βαγονιού που μετέφερε επισκέπτες και κατοίκους της Βαϊμάρης από και προς το κέντρο και τον σταθμό. Όλα του φαίνονταν υπέροχα. Η Βαϊμάρη. Αυτή η περίφημη πόλη στην καρδιά της Γερμανίας είχε υπάρξει κάποτε πατρίδα μερικών από τους σημαντικότερους ποιητές, στοχαστές, μουσικούς και φιλοσόφους της χώρας. Σύντομα θα γινόταν και το σπίτι του Καρλ.

Ενθουσιασμένος με την προοπτική, πέρασε μπροστά από το ταχυδρομείο, διέσχισε την Πλατεία Κάρλσπλατς κάτω από τα μεγάλα δέντρα της και έστριψε αριστερά στην Γκελάιτστρασε. Ο ήχος του νερού ακουγόταν στον αέρα καθώς περπατούσε στο λιθόστρωτο και περνούσε δίπλα από ένα σιντριβάνι και το Hotel Chemnitius. Όταν έφτασε στον αριθμό 10, στάθηκε και κοίταξε ψηλά. Η επιγραφή πάνω από τη μεγάλη βιτρίνα έγραφε «Richard Straubel». Αυτό το καθιερωμένο χαρτοπωλείο προσφερόταν προς ενοικίαση. Ήταν η ευκαιρία του Καρλ να ριζώσει

Η Πλατεία Κάρλσπλατς της Βαϊμάρης το 1907.

και να δημιουργήσει κάτι δικό του. Η ζωή και το επάγγελμά του περιστρέφονταν γύρω από τα βιβλία, τη γραφή και την τυπογραφία. Ποιο θα ήταν καλύτερο μέρος για μια νέα αρχή από τη Βαϊμάρη;

Ο Καρλ ένιωθε πως είχε έρθει η ώρα να ριζώσει κάπου. Είχε αφιερώσει περισσότερο χρόνο από τους περισσότερους για να μάθει μια τέχνη, να ταξιδέψει και να γνωρίσει τον κόσμο. Ήταν πλέον είκοσι οκτώ ετών, ένας λεπτός άνδρας με φωτεινά ξανθά μαλλιά, μυτερή μύτη και ένα φιλικό, ανοιχτό πρόσωπο. Ο νεότερος από πέντε αδέλφια, ήταν ο μόνος στην οικογένειά του που συνέχιζε να ζει με αυτόν τον τρόπο. Γεννημένος το 1885, γιος του βιβλιοδέτη Αντρέα Βάιριχ (Andreas Weirich), ο οποίος διατηρούσε μια επιτυχημένη επιχείρηση χαρτικών στο Άιζεναχ, μεγάλωσε στη σκιά του περίφημου κάστρου Βάρτμπουργκ, εκεί όπου ο Μαρτίνος Λούθηρος είχε μεταφράσει την Καινή Διαθήκη στα γερμανικά, πυροδοτώντας μια θρησκευτική επανάσταση που θα άλλαζε τον κόσμο. Το Άιζεναχ προσέλκυε σταθερή και προσοδοφόρα τουριστική κίνηση από ολόκληρη την Ευρώπη. Η οικογένεια Βάιριχ διατηρούσε ένα ακμαίο κατάστημα που πρόσφερε υπηρεσίες βιβλιοδεσίας και αναμνηστικά από το Βάρτμπουργκ. Οικονομικά άνετος, αν και όχι πραγματικά εύπορος, ο Καρλ είχε μια ειδυλλιακή παιδική ηλικία, κάνοντας πεζοπορίες στα βουνά και τραγουδώντας παραδοσιακά τραγούδια με την οικογένειά του. Στο προτεσταντικό τους σπίτι, η «σιδηρά αυστηρότητα» του πατέρα του μετριαζόταν από την καλοσύνη της μητέρας του.[1] Και οι δυο γονείς του εργάζονταν σκληρά στο κατάστημα, έτσι ώστε να μπορέσουν μια μέρα να βοηθήσουν όλα τα παιδιά τους να φτιάξουν τη δική τους ζωή. Και τώρα είχε έρθει η σειρά του Καρλ.

Ήταν μια ευκαιρία να ξεκινήσει τη δική του επιχείρηση, όταν ο ηλικιωμένος

ιδιοκτήτης του χαρτοπωλείου, ο Ρίχαρντ Στράουμπελ, αποφάσισε ότι είχε έρθει η ώρα να αποσυρθεί, ύστερα από είκοσι οκτώ χρόνια λειτουργίας του καταστήματός του στην καρδιά της παλιάς πόλης της Βαϊμάρης. Το κατάστημα βρισκόταν σε ιδανική θέση, δίπλα στο Hotel Chemnitius και κοντά σε πολλά εστιατόρια και αξιοθέατα, εξυπηρετώντας τους κατοίκους με σχολικά είδη, χαρτικά και υπηρεσίες βιβλιοδεσίας, ενώ οι επισκέπτες αγόραζαν καρτ ποστάλ και αναμνηστικά. Βάσει της συμφωνίας, το ενοίκιο ορίστηκε στα χίλια μάρκα και η αξία του εμπορεύματος χονδρικώς στα 11.500 μάρκα – από τα οποία οι γονείς του Καρλ θα πλήρωναν αμέσως τα 7.000, ενώ τα υπόλοιπα 4.500 θα αποπληρώνονταν με τόκο το 1917. Ο αδελφός του Άρνο, έμπειρος βιβλιοδέτης και δώδεκα χρόνια μεγαλύτερός του (είχαν γεννηθεί και οι δύο στις 9 Νοεμβρίου), συνόδευσε τον Καρλ για να δουν την επιχείρηση και να τον καθησυχάσει. Ενθουσιάστηκαν κι οι δυο με όσα είδαν. Το θέμα έκλεισε. Ο Καρλ θα μετακόμιζε στη Βαϊμάρη. «Κι έτσι ο δρόμος μου στρώθηκε χάρη στην αγάπη και τη στήριξη των γονιών μου», έγραψε στο ημερολόγιό του.[2]

Οι γονείς του Καρλ αγόρασαν επίσης για τον γιο τους λίγα, λιτά έπιπλα. Την 1η Μαΐου εγκαταστάθηκε στο μικρό δωμάτιο πάνω από το κατάστημα, όπου θα έμενε μέχρι να παντρευτεί και να δημιουργήσει τη δική του οικογένεια. Μια σιδερένια σπειροειδής σκάλα οδηγούσε στο απλό του δωμάτιο, που περιείχε λίγα πράγματα πέρα από ένα κρεβάτι, ένα τραπέζι και μια καρέκλα. Έτρωγε το μεσημεριανό του στο κρεοπωλείο της φράου Γκέρλαχ δίπλα και ήταν ευγνώμων όταν η φράου Στράουμπελ, η σύζυγος του προηγούμενου ιδιοκτήτη, του έφτιαχνε πότε-πότε ένα φλιτζάνι τσάι. Οι ηλικιωμένοι Στράουμπελ συνέχιζαν να κατοικούν στο κτήριο, κάτι που ήταν εξαιρετικά βοηθητικό για τον Καρλ, ο οποίος δεν είχε καμία γνωριμία στη Βαϊμάρη. Η φράου Στράουμπελ περνούσε συχνά από το κατάστημα και στεκόταν πλάι στον νεαρό, διευκολύνοντας τη μετάβαση για τους τακτικούς πελάτες με ένα χαρούμενο «Να σας συστήσω τον διάδοχό μας, τον Βάιριχ;»[3] Ωστόσο, ξεκαθάρισε ότι η βοήθειά της θα ήταν προσωρινή, προτρέποντας τον Καρλ να παντρευτεί ώστε κάποια άλλη γυναίκα να του φτιάχνει τσάι και να τον βοηθά στο κατάστημα. Σύντομα κατάλαβε ότι δεν χρειαζόταν να του το πει δεύτερη φορά. Τη μέρα που μετακόμισε, στην Γκελάιτστρασε 10 έφτασαν οκτώ «κατακόκκινα τριαντάφυλλα» για να γιορτάσουν τη νέα δουλειά και τη νέα ζωή στη Βαϊμάρη.[4] Ήταν από τη φίλη του, τη Φρίντελ.

* * *

Η Ρόζα Σμιτ ούρλιαζε και σπαρταρούσε καθώς οι ωδίνες του τοκετού την κατέκλυζαν ξανά και ξανά. Έδινε μια μοναχική μάχη για να γεννήσει το τρίτο της παιδί στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Ήταν τριάντα ενός ετών και χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από την πατρίδα της. Η οικογένειά της καταγόταν από το Ζούκιεφ (Żółkiew), τη σημερινή Ζόβκβα στη δυτική Ουκρανία. Η μεσαιωνική αυτή πόλη υπήρξε πολωνικός οικισμός, αλλά όταν γεννήθηκε εκεί η Ρόζα, το 1882, ανήκε στην Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία. Υπό την καθοδήγηση της μητέρας της, Σάρα Γκριλ-Φράιμαν (Sarah Grill-Freimann), η οικογένεια ζούσε δίπλα σε Εβραίους, Ουκρανούς, Αρμένιους και Πολωνούς.

Όλα αυτά ανήκαν πλέον στο παρελθόν. Η Ρόζα Γκριλ-Φράιμαν ήταν τώρα η Ρόζα Σμιτ, μια μικροκαμωμένη γυναίκα με κυματιστά μαλλιά και ζεστά καστανά μάτια. Το νέο της όνομα είχε ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο στη ζωή της. Μαζί με τον σύζυγό της Άρτουρ, τρία χρόνια μεγαλύτερό της, είχαν εγκατασταθεί στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, που τελούσε υπό βρετανικό έλεγχο. Εκεί οι νεόνυμφοι ανέλαβαν τη διαχείριση ενός πολυσύχναστου ξενοδοχείου. Ο Άρτουρ, ένας λεπτός και κομψός άνδρας, με έντονα χαρακτηριστικά, χωρίστρα στο πλάι και καλοκουρεμένο γένι, ήταν μετρ. Η Ρόζα βοηθούσε όπου χρειαζόταν, ενώ ταυτόχρονα μεγάλωνε τα δύο πρώτα τους παιδιά, την εννιάχρονη Αλεξάνδρα και τον επτάχρονο Άρτουρ.

Οι δυο τους είχαν γνωριστεί χρόνια νωρίτερα σε ένα κρουαζιερόπλοιο, όπου ο Άρτουρ εργαζόταν ως σερβιτόρος και μάγειρας και η Ρόζα ως παιδοκόμος. Ταξιδεύοντας μαζί στις θάλασσες, ερωτεύτηκαν και σύντομα παντρεύτηκαν. Η εργασία τους και η αγάπη τους για την περιπέτεια τους ένωσαν, παρότι προέρχονταν από πολύ διαφορετικά περιβάλλοντα. Η Ρόζα ανήκε σε μία από τις εβραϊκές οικογένειες που αποτελούσαν τον μισό πληθυσμό του Ζούκιεφ. Ο Άρτουρ είχε γεννηθεί σε μια προτεσταντική οικογένεια στη Βαϊμάρη. Ο πατέρας του, Χέρμαν Σμιτ (Hermann Schmidt), ήταν κατασκευαστής βουρτσών, αλλά ο γιος του δεν ακολούθησε το επάγγελμά του. Κάτι τον τραβούσε μακριά από τη νωχελική γενέτειρά του. Η εργασία σε πλοίο θα του επέτρεπε να δει τον κόσμο, παρά την ταπεινή καταγωγή του. Όπως και ο μελλοντικός της σύζυγος, έτσι και η Ρόζα ήθελε να ταξιδέψει και να εργαστεί – και προσλήφθηκε για να φροντίζει τα παιδιά εύπορων επιβατών στο ίδιο πλοίο. Το περιπετειώδες πνεύμα που τους έφερε κοντά θα καθόριζε τη ζωή τους. Ως οικογένεια Σμιτ εγκαταστάθηκαν στην Αλεξάνδρεια, δημιούργησαν οικογένεια και έχτισαν μια ζωή χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από τις γενέτειρές τους.

Όσο κι αν αγαπούσε τη σύζυγό του, ο Άρτουρ δεν βρισκόταν στο πλευρό της Ρόζα τη στιγμή που εκείνη γεννούσε το τρίτο τους παιδί. Ο Άρτουρ βρισκόταν 3.000 χιλιόμετρα μακριά, στη Βαϊμάρη, επισκεπτόμενος την οικογένειά του. Μαζί του είχε

Ο Άρτουρ Σμιτ στην Αλεξάνδρεια, 1908.

πάρει την Αλεξάνδρα και τον μικρό Άρτουρ· η έγκυος μητέρα τους είχε μείνει πίσω, για να φροντίζει την επιχείρηση – ένα τόσο μεγάλο ταξίδι, διά ξηράς και θαλάσσης, θα ήταν άλλωστε επικίνδυνο στην κατάστασή της. Η Ρόζα τα κατάφερε. Στις 28 Ιανουαρίου 1914 γέννησε ένα υγιέστατο αγοράκι, που ονομάστηκε Ερνστ. Ανυπομονούσε να παρουσιάσει το μωρό στον πατέρα και τα αδέλφια του, που επρόκειτο να επιστρέψουν σε λίγους μήνες. Δεν μπορούσε να φανταστεί ότι η ιστορία θα ανέτρεπε σύντομα αυτά τα σχέδια και θα άλλαζε για πάντα τη ζωή της.

Καθώς ο Καρλ Βάιριχ εγκαθίστατο στη Βαϊμάρη την άνοιξη του 1914, ο Γιοχάνες Βάγκνερ (Johannes Wagner), γνωστός ως Χανς, την εγκατέλειπε. Ο νεαρός άφησε τη γενέτειρά του και νοίκιασε ένα μικρό δωμάτιο στην πανεπιστημιακή πόλη της Ιένας, λίγα χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Βαϊμάρης. Εκεί ήθελε να μάθει την τέχνη της τυπογραφίας. Ξανθός, με ζωηρό βλέμμα, δεκαεπτά ετών, ο Χανς καταγόταν από οικογένεια τυπογράφων. Ο παππούς του, Ρόμπερτ, είχε ιδρύσει το «Τυπογραφείο R. Wagner» στη Βαϊμάρη το 1879 και, με τον θάνατό του το 1893, το είχε αφήσει στον γιο του Άλφρεντ. Ο Χανς γεννήθηκε τέσσερα χρόνια αργότερα και, ως ο μοναδικός γιος του Άλφρεντ, γνώριζε ότι μια μέρα θα αναλάμβανε την επιχείρηση.

Μεγαλώνοντας ανάμεσα σε βιβλία και βλέποντας πώς φτιάχνονται, αγάπησε το διάβασμα από πολύ νωρίς – τόσο που οι γονείς του προσπαθούσαν να τον συγκρατήσουν. Ιδιαίτερα τον γοήτευε ο Γερμανός στοχαστής Άρτουρ Σοπενχάουερ (Arthur Schopenhauer), του οποίου η φιλοσοφία ασκεί πάντα έλξη σε όσους αναζητούν

νόημα και σκοπό. Το αγόρι διάβαζε με το φως του κεριού μέχρι τα ξημερώματα. Το δωμάτιό του στη σοφίτα, στο επιβλητικό τετραώροφο κτήριο που είχε χτίσει ο πατέρας του στη Ρόλπλατς 7, είχε γίνει ένα πολυαγαπημένο καταφύγιο.

Ο Χανς αγαπούσε επίσης πολύ τα ζώα και τη φύση – διατηρούσε μάλιστα ένα ενυδρείο με σαλαμάνδρες, σαλιγκάρια του νερού και βατράχια. Μια μέρα, όταν έβαλε μια μικρή χελώνα σε αυτόν τον μικρόκοσμο, πήρε ένα σκληρό μάθημα ζωής. Καθώς έκανε τα μαθήματά του, άκουσε έναν τρομακτικό ήχο αγωνίας. Συνειδητοποίησε ότι ερχόταν από το ενυδρείο και έτρεξε να δει τι συμβαίνει: το κεφάλι και τα μπροστινά πόδια ενός βατράχου προεξείχαν από το στόμα της χελώνας· είχε ήδη καταπιεί το ένα του πόδι και μέρος του κορμιού του. Ο βάτραχος έβγαζε σπαρακτικές κραυγές και έμοιαζε να κοιτά τον Χανς κατηγορώντας τον, με μάτια που γυάλιζαν από θανάσιμο πόνο. Το αγόρι δεν ήξερε τι να κάνει. Αποσβολωμένος, παρακολούθησε τη χελώνα να καταβροχθίζει αργά το δύστυχο πλάσμα ζωντανό. «Ήταν φρικτό», θυμόταν ο Χανς αργότερα, «και για πρώτη φορά απέκτησα μια βαθιά και μόνιμη αίσθηση της σκληρότητας της φύσης».[5]

Την 1η Αυγούστου 1914, η Γερμανία και η Ρωσία κήρυξαν πόλεμο η μία στην άλλη, πυροδοτώντας μια αλυσίδα γεγονότων που δεν θα άφηνε ανεπηρέαστη καμία ζωή στην Ευρώπη. Εννέα εκατομμύρια άνθρωποι θα έχαναν τη ζωή τους σε στρατιωτικές συγκρούσεις κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος διήρκεσε από τον Αύγουστο του 1914 έως τον Νοέμβριο του 1918. Δύο εκατομμύρια Γερμανοί θα συγκαταλέγονταν στους νεκρούς.

Καθ’ όλη τη διάρκεια του Αυγούστου του 1914, η Βαϊμάρη βίωσε το ίδιο ηλεκτρισμένο μείγμα ευφορίας και φόβου που επικρατούσε σε ολόκληρη τη χώρα. Ήταν μια παράξενη μεταμόρφωση. Ένας τόπος που καυχιόταν για την ευγένεια και τον υψηλό του πολιτισμό μετατράπηκε ξαφνικά σε πόλη-στρατόπεδο. Οι επαγγελματίες στρατιώτες της, μέλη του 5ου Θουριγγιανού Συντάγματος Πεζικού αρ. 94, έμαθαν ότι η χώρα τους βρισκόταν σε πόλεμο ενώ συμμετείχαν σε τακτική άσκηση στο Όρντρουφ, στην κεντρική Θουριγγία. Όταν είχαν αναχωρήσει από τους τοπικούς σιδηροδρομικούς σταθμούς στις 28 Ιουλίου, υπήρχε ήδη ανησυχία. Ένας τοπικός ανταποκριτής σημείωνε: «Τώρα, αυτή τη μοιραία στιγμή, η θέα των στρατιωτικών τρένων που αναχωρούν εντυπωσιάζει τον παρατηρητή με έναν ιδιαίτερο τρόπο». Μερικοί από τους στρατιώτες αναρωτιούνταν ακόμη κι αν θα ξανάβλεπαν ποτέ τη γενέτειρά τους. «Έλα τώρα, δεν θα είναι τόσο άσχημα», σχολίασε ο δημοσιογράφος.[6]

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος, οι άνδρες ανακλήθηκαν αμέσως. Επέστρεψαν στους

στρατώνες τους, που αποκαλούνταν «Ακρόπολη της Βαϊμάρης», καθώς το επιβλητικό κτήριο δέσποζε πάνω από το κέντρο της πόλης σε έναν λόφο στα ανατολικά. Εκτός από τα τακτικά στρατεύματα, πολλοί εθελοντές, έφεδροι και μονάδες της λεγόμενης Landwehr* κατέκλυσαν την πόλη. Η φρενήρης ενέργειά τους ήταν μεταδοτική και μετέτρεψε τη νωχελική Βαϊμάρη σε ένα κέντρο έντονης δραστηριότητας.

Μέσα σε λίγες μέρες η κατάσταση κλιμακώθηκε. Στις 3 Αυγούστου, η Γερμανία και η Γαλλία κήρυξαν πόλεμο η μία στην άλλη. Την επόμενη μέρα, η Γερμανία εισέβαλε στο ουδέτερο Βέλγιο, προκαλώντας τη Βρετανία να κηρύξει πόλεμο στη Γερμανία. Ο ενθουσιασμός και η ανησυχία εξαπλώθηκαν σαν πυρκαγιά. Οι αγρότες ανησυχούσαν για το τι θα απέμενε από τη σοδειά τους αν επιστρατεύονταν. Ακολούθησε κύμα αγορών πανικού. Το τοπικό παράρτημα του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD) στη Βαϊμάρη προειδοποιούσε ότι «η γερμανική μας πατρίδα βρίσκεται στο χείλος της αβύσσου… η πατρίδα μας θα εκτεθεί σε μια εθνική καταστροφή τέτοιας κλίμακας που ο κόσμος δεν έχει ξαναδεί».[7]

Οι ξένοι αντιμετωπίζονταν με έντονη καχυποψία. Δεν γίνονταν εξαιρέσεις ούτε για διάσημους κατοίκους της Βαϊμάρης, όπως ο Ανρί βαν ντε Βέλντε (Henry van de Velde). Ο αξιοσέβαστος Βέλγος σχεδιαστής και αρχιτέκτονας, μία από τις σημαντικότερες μορφές του κινήματος Jugendstil, της γερμανικής εκδοχής του Art Nouveau, τέθηκε τώρα υπό αστυνομική επιτήρηση. Πραγματικοί εγκληματίες, καταδικασμένοι για μικροαδικήματα όπως κλοπή ή απάτη, έλαβαν χάρη από τον Βίλχελμ Ερνστ (Wilhelm Ernst), τον Μεγάλο Δούκα της Σαξονίας-Βαϊμάρης-Άιζεναχ, προκειμένου να επιστρατευτούν.

Όλα τα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούνταν στο Ράιχσταγκ, το γερμανικό κοινοβούλιο, συμφώνησαν να στηρίξουν πλήρως την πολεμική προσπάθεια, και τα τοπικά τους παραρτήματα ακολούθησαν την ίδια γραμμή. Το SPD της Βαϊμάρης ακύρωσε μια εκδήλωση με τίτλο «Κάτω ο πόλεμος!», που είχε προγραμματιστεί για τις 3 Αυγούστου.[8] Οι λίγες φωνές διαφωνίας είτε φιμώθηκαν είτε σιώπησαν από μόνες τους στο όνομα της εθνικής ενότητας.

Στις 7 Αυγούστου, το τάγμα πεζικού της Βαϊμάρης θεωρήθηκε έτοιμο να αναχωρήσει για το Βέλγιο. Το μεσημέρι, οι άνδρες συγκεντρώθηκαν για έναν πανηγυρικό αποχαιρετισμό στην αυλή του Σλος, του ανακτόρου της Βαϊμάρης και προγονικής κατοικίας των Μεγάλων Δουκών της Σαξονίας-Βαϊμάρης-Άιζεναχ. Η ατμόσφαιρα ήταν βαριά καθώς οι στρατιώτες στέκονταν σε παράταξη, παρακολουθώντας

* Landwehr (Λάντβερ): σώμα εφεδρείας/εθνοφυλακής του γερμανικού στρατού, αποτελούμενο από άνδρες που είχαν ολοκληρώσει τη στρατιωτική τους θητεία (Σ.τ.Μ.).

τη λειτουργία που τελούσε ο αυλικός ιερωμένος Καρλ Τράινερ (Karl Trainer), ο οποίος δήλωσε ότι οι εχθροί της Γερμανίας είχαν «βάλει το ξίφος στο χέρι μας».[9] Την επόμενη μέρα, το 94ο Σύνταγμα αναχώρησε από τη Θουριγγία με προορισμό το Σεν Βιτ, μια γραφική πόλη κοντά στα σύνορα με το Βέλγιο. Τα τρένα ήταν στολισμένα με λουλούδια και πλήθη συγκεντρώθηκαν στον σταθμό για να αποχαιρετήσουν τους στρατιώτες με επευφημίες και ευχές. Η εφημερίδα *Jenaer Volksblatt* ανέφερε ότι «οι γενναίοι υπερασπιστές της πατρίδας, που τώρα περνούν από τον σταθμό Βαϊμάρης–Γκέρα σε μακρές αμαξοστοιχίες, επιδεικνύουν όχι μόνο μια σίγουρη πολεμική αισιοδοξία αλλά και μια ζωηρή αίσθηση χιούμορ».[10] Κάποιος είχε ζωγραφίσει στο πλάι της μηχανής μια μορφή του Deutscher Michel, γνωστής προσωποποίησης της Γερμανίας. Φορώντας το χαρακτηριστικό του σκουφάκι νυκτός, ο Μίχελ ακουμπούσε χαλαρά στην καρέκλα του καπνίζοντας πίπα. Το δεξί του πόδι στηριζόταν αδιάφορα πάνω σε μια ομάδα Ρώσων και Γάλλων που λύγιζαν αξιοθρήνητα κάτω από το βάρος.[11] Ωστόσο, η αριστερόστροφη *Weimarische Volkszeitung* διέκρινε μια υποβόσκουσα ανησυχία. Μόλις ένα από τα τρένα χανόταν από τα μάτια του κόσμου, υποστήριζε, ο σταθμός ησύχαζε αμέσως και «η σοβαρότητα της στιγμής γινόταν βεβαιότητα».[12]

Ο Μεγάλος Δούκας Βίλχελμ Ερνστ επιθυμούσε απεγνωσμένα να αποδείξει ότι συνεισέφερε κι εκείνος στον αγώνα. Παρακάλεσε τη στρατιωτική ηγεσία και ακόμη και τον ίδιο τον Κάιζερ να του επιτρέψουν να αναλάβει τη διοίκηση στρατευμάτων, αλλά μάταια· δεν διέθετε άλλωστε την απαιτούμενη εμπειρία. Συνόδευσε τους άνδρες του στο Δυτικό Μέτωπο χωρίς να γνωρίζει ποιος ακριβώς θα ήταν ο ρόλος του εκεί. Όταν τελικά του απονεμήθηκε ο Σιδηρούς Σταυρός πρώτης τάξεως, εκμυστηρεύτηκε σε επιστολή προς τη σύζυγό του Φεοντόρα ότι θεωρούσε πως «για εμάς, που στην πραγματικότητα δεν έχουμε κάνει τίποτα, είναι υπερβολικό».[13] Ο Βίλχελμ Ερνστ ήταν καταδικασμένος να παρακολουθεί τους κατοίκους της Βαϊμάρης του να χύνουν το αίμα τους.

Τον Αύγουστο του 1914, η ζωή άλλαξε δραματικά για όλους τους κατοίκους της Βαϊμάρης, από την αυλή του Μεγάλου Δούκα έως τις απλές οικογένειες. Ο Άρτουρ Σμιτ, που σκόπευε να επιστρέψει στη Ρόζα στην Αλεξάνδρεια για να επανενώσει την οικογένειά του, διαπίστωσε ότι αυτό ήταν πλέον αδύνατο. Η Βρετανία άρχισε να επιβάλλει ναυτικό αποκλεισμό για να περιορίσει τον ανεφοδιασμό της Γερμανίας. Από το φθινόπωρο, η Βόρεια Θάλασσα, η μοναδική θαλάσσια δίοδος της Γερμανίας προς τους ωκεανούς, μετατράπηκε σε εμπόλεμη ζώνη. Η επακόλουθη έλλειψη τροφίμων κόστισε τη ζωή σε περισσότερους από μισό εκατομμύριο

Γερμανούς πολίτες τα επόμενα τέσσερα χρόνια. Τον Αύγουστο του 1914 αυτό σήμαινε επίσης ότι η Ρόζα Σμιτ είχε εγκλωβιστεί στην Αλεξάνδρεια με τον μικρό της γιο, Ερνστ. Τα δύο μεγαλύτερα παιδιά της θα έπρεπε σύντομα να αντιμετωπίσουν τη ζωή στη Βαϊμάρη χωρίς τους δύο γονείς τους. Ο Άρτουρ κατατάχθηκε εθελοντικά και στάλθηκε στο Δυτικό Μέτωπο. Η Ρόζα ήταν αποφασισμένη να βρει τρόπο να φτάσει στα παιδιά της, ακόμη κι αν αυτό σήμαινε ότι θα επιχειρούσε ένα επικίνδυνο ταξίδι με το επτά μηνών βρέφος της.

Ο Χανς Βάγκνερ ήταν επίσης πεπεισμένος ότι έπρεπε να συμβάλει στην υπεράσπιση της πατρίδας του. Η μαθητεία του στην τυπογραφία στην Ιένα θα έπρεπε να περιμένει. Οι γονείς του δεν συμφωνούσαν. Δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένοι που έβλεπαν τον μοναχογιό τους να διακόπτει τις σπουδές του. Στα δεκαεπτά του δεν ήταν ακόμη νομικά ενήλικος, όμως οι γονείς του δεν μπορούσαν να τον εμποδίσουν να παρακολουθεί βραδινά μαθήματα για την αντιμετώπιση ασθενειών και πολεμικών τραυμάτων στην Ιένα – και αυτό ακριβώς έκανε, ενώ δεν έπαυε παράλληλα να τους παρακαλεί να υπογράψουν την άδεια. Εκείνοι δεν άργησαν να υποχωρήσουν. Στις 26 Αυγούστου, ο Χανς ξεκίνησε τη στρατιωτική του εκπαίδευση στην Όμπερβαϊμαρ, νοτιοανατολικά της γενέτειράς του. Αν και «εξαντλητική και ανόητη», όπως του φαινόταν κατά διαστήματα, ήταν αποφασισμένος να την ολοκληρώσει για να μπορέσει να υπερασπιστεί τη Γερμανία.[14]

Καμία εκπαίδευση δεν θα μπορούσε να τον προετοιμάσει για τη βαρβαρότητα της μηχανής του πολέμου. Τον Οκτώβριο, μόλις λίγες εβδομάδες αφότου είχε ολοκληρωθεί η βασική του εκπαίδευση, ο νεαρός βρισκόταν κουλουριασμένος σε ένα ημιτελές όρυγμα κάπου ανάμεσα στο Ιπρ και το Μενέν, στο Βέλγιο. Γύρω του ξεπηδούσαν πίδακες λάσπης. Οβίδες διέσχιζαν τον αέρα και έσκαγαν με εκκωφαντικό θόρυβο κατά την πρόσκρουση – κάθε ομοβροντία δυνατότερη από την προηγούμενη. Ο Χανς καταλάβαινε ότι το φονικό τείχος πυρός πίσω του πλησίαζε το άθλιο καταφύγιό του. Το βρετανικό πυροβολικό προσέγγιζε όλο και περισσότερο τον στόχο του. Μα και τι να έκανε; Μπροστά του, εχθρικοί στρατιώτες βρίσκονταν στα χαρακώματά τους, με τα όπλα στραμμένα προς τις γερμανικές γραμμές. Όποιος τολμούσε να συρθεί έξω από τον χαμηλό, μέχρι το στήθος, χωμάτινο τοίχο που τους προστάτευε από τα πυρά κινδύνευε να πυροβοληθεί. Παγιδευμένοι καθώς ήταν, οι στρατιώτες δεν κινούνταν καθώς ο αδιάκοπος βομβαρδισμός πλησίαζε. Ο Χανς ήταν βέβαιος ότι η επόμενη ομοβροντία θα έπληττε το όρυγμα. Ήθελε να ζήσει. Έριξε λοιπόν τον σάκο στον ώμο, άρπαξε το όπλο του και σκαρφάλωσε έξω από το όρυγμα.

Αδιαφορώντας για το εκκωφαντικό χάος γύρω του, συνέχισε να προχωρά προσηλωμένος. Μετά από μερικές εκατοντάδες μέτρα, βρήκε επιτέλους καταφύγιο. Το πρησμένο σώμα ενός αλόγου βρισκόταν πεσμένο μέσα στο κατά τα άλλα ομοιόμορφο τοπίο, και ο Χανς σύρθηκε όσο πιο κοντά μπορούσε στο κουφάρι. Περίμενε. Πέρασαν ώρες. Όταν το σούρουπο σκέπασε την κόλαση του πολέμου, ο βομβαρδισμός κόπασε και ο Χανς τόλμησε επιτέλους να κινηθεί. Καλυμμένος από το σκοτάδι, σύρθηκε πίσω προς τη μονάδα του. Εκεί όπου λίγες ώρες νωρίτερα βρισκόταν το όρυγμα, τώρα υπήρχε μόνο κατεστραμμένη γη. Αν και δίσταζε να χρησιμοποιήσει τον φακό του, φοβούμενος μήπως γίνει στόχος, δεν μπόρεσε να το αποφύγει. Έπρεπε να δει. Στις στιγμιαίες λάμψεις του φακού αντίκρισε σκηνές ωμής φρίκης. Κομμένα μέλη. Κομμάτια ανθρώπινης σάρκας. Τα άψυχα, ωχρά πρόσωπα αγοριών που λίγους μόλις μήνες πριν ήταν συμμαθητές του στη Βαϊμάρη.

Ο βιβλιοδέτης Καρλ Βάιριχ δεν είχε καμία απολύτως επιθυμία να γίνει στρατιώτης. Ήταν απασχολημένος με το να χτίσει τη ζωή του και δεν θα άφηνε τον πόλεμο να σταθεί εμπόδιο στα σχέδιά του. Ενώ ο Χανς Βάγκνερ έχανε φίλους και τη νεανική του αφέλεια στα αιματηρά χαρακώματα του Δυτικού Μετώπου, ο Καρλ ξεκινούσε κι αυτός ένα νέο κεφάλαιο της ζωής του. Στις 3 μ.μ., στις 21 Οκτωβρίου 1914, παντρεύτηκε την επί πολλά έτη σύντροφό του Φρίντελ στην ιδιαίτερη πατρίδα της, το Οράνιενμπουργκ, λίγο βόρεια του Βερολίνου. Ήταν μια εμπειρία γλυκόπικρη για εκείνον. Ο πατέρας του, Αντρέας, ήταν βαριά άρρωστος όταν είχε γνωρίσει για πρώτη φορά τη Φρίντελ το καλοκαίρι και είχε εγκρίνει τον γάμο. Πέθανε λίγο αργότερα και «δεν έζησε για να πληροφορηθεί ότι η Γερμανία βρισκόταν σε πόλεμο», σημείωσε ο Καρλ στο ημερολόγιό του.[15] Ως φόρο τιμής στον αυστηρό αλλά υποστηρικτικό πατέρα του, το ζευγάρι είχε επιλέξει να παντρευτεί την ίδια μέρα που είχαν παντρευτεί οι γονείς του Καρλ, στις 21 Οκτωβρίου.

Το γλέντι του γάμου στο Οράνιενμπουργκ ήταν μια καλοδεχούμενη ανάπαυλα από τον πόλεμο για τους πολλούς καλεσμένους. Ήταν δύσκολο να ξεφύγει κανείς από αυτόν. Παρότι ο Καρλ είχε καταφέρει να λειτουργεί το νέο του χαρτοπωλείο στη Βαϊμάρη αρκετά επιτυχημένα ώστε να καλύπτει τις μηνιαίες δόσεις, ο πόλεμος είχε βρει τον δρόμο του και μέσα στο κατάστημα. Διακοσμητικά κουτιά, στα οποία οι ανήσυχοι συγγενείς συγκέντρωναν γράμματα από το μέτωπο, είχαν μεγάλη ζήτηση, όπως και καρτ ποστάλ με τους νικηφόρους στρατιωτικούς ηγέτες που προήλαυναν στο Ανατολικό Μέτωπο. Στο Οράνιενμπουργκ, όμως, όλα αυτά ξεχάστηκαν για λίγες πολύτιμες ώρες. Το γλέντι κράτησε μέχρι τα μεσάνυχτα.

Στο Βέλγιο, ο Χανς Βάγκνερ δεν κατάφερε να βρει ούτε έναν ζωντανό καθώς έψαχνε ό,τι είχε απομείνει από το όρυγμα από το οποίο είχε διαφύγει λίγες ώρες νωρίτερα. Ο λόχος του έμοιαζε να έχει αφανιστεί ολόκληρος· μην έχοντας λόγο να μείνει ανάμεσα στα άψυχα σώματα, άρχισε να περιπλανιέται μέχρι που συνάντησε μια ομάδα πεζικού.

Ο Χανς ενώθηκε μαζί τους τη στιγμή που προσπαθούσαν να διασχίσουν ένα δάσος υπό τα συνεχή πυρά των βρετανικών στρατευμάτων και πυροβολούσε στα τυφλά – βολή τη βολή, μέχρι που το όπλο του πυρακτώθηκε. Ξαφνικά λύγισε από τον πόνο. Είχε τραυματιστεί στο πόδι, αλλά μέσα στο χάος της μάχης δεν το είχε προσέξει κανείς. Πέρασε ώρα μέχρι να τον εντοπίσουν τελικά οι τραυματιοφορείς το βράδυ και να τον μεταφέρουν με φορείο κατά μήκος ενός σκοτεινού δρόμου. Κάθε φορά που η ομάδα δεχόταν πυρά, οι τραυματιοφορείς άφηναν κάτω το φορείο και έτρεχαν να καλυφθούν, ενώ ο Χανς έμενε ξαπλωμένος στον δρόμο, ακίνητος και ανήμπορος, ακούγοντας τις σφαίρες να σφυρίζουν πέρα-δώθε πάνω από το κεφάλι του.

Τελικά έφτασαν σε ένα πρόχειρο στρατιωτικό νοσοκομείο στο πεδίο της μάχης, όπου ένας υγειονομικός τον περιποιήθηκε υπό το φως ενός κεριού. Το αγόρι βυθίστηκε σε εμπύρετα όνειρα που του πρόσφεραν κάποια ανακούφιση από τον πόνο και τον φόβο. Λίγο αργότερα μεταφέρθηκε με τρένο σε ένα αυτοσχέδιο στρατιωτικό νοσοκομείο κοντά στο Ντίσελντορφ, όπου τον ανέλαβε ένας γιατρός ωτορινολαρυγγολόγος χωρίς εμπειρία ή ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση ανοιχτών τραυμάτων. Ο γιατρός δεν μπήκε καν στον κόπο να αλλάξει τους επιδέσμους και η ανοιχτή πληγή στο πόδι του άρχισε να μολύνεται. Στηρίζοντας το τραυματισμένο μέλος του σε ένα σκαμνί δίπλα στο κρεβάτι, ώστε το πύον που έσταζε από τους επιδέσμους να πέφτει στο πάτωμα, οδηγήθηκε σχεδόν στην τρέλα από τη μηχανική επανάληψη του ήχου. Σύντομα, ο αδιάφορος γιατρός τού ζήτησε να αποφασίσει αν ήθελε να του ακρωτηριάσουν το πόδι πάνω ή κάτω από το γόνατο. Ο Χανς περνούσε τη μια νύχτα μετά την άλλη ακούγοντας τον σταθερό ήχο της πληγής που έσταζε, βασανιζόμενος από αυτή τη φρικτή επιλογή. Δεν είχε ακόμη συμβιβαστεί με την ιδέα ότι θα ζούσε το υπόλοιπο της ζωής του με ένα μόνο πόδι, όταν ένας ανώτερος γιατρός ήρθε να επιθεωρήσει το νοσοκομείο. Ο Χανς του εξήγησε την κατάστασή του και εκείνος εξέτασε την πληγή στο πόδι του νεαρού. Δεν υπήρχε ανάγκη για ακρωτηριασμό, αποφάσισε, και διέταξε να αλλάζονται οι επίδεσμοι και να καθαρίζεται τακτικά η πληγή, παρά την έλλειψη προσωπικού. Το πόδι του Χανς άρχισε σύντομα να επουλώνεται, κάνοντας τον γιατρό να ειρωνευτεί: «Αν συνεχίσεις να προοδεύεις έτσι και ο πόλεμος κρατήσει λίγο ακόμη, ίσως προλάβεις τελικά να πεθάνεις σαν ήρωας για τον Μεγάλο Δούκα σου».[16]

Ο Καρλ και η Φρίντελ Βάιριχ γνώριζαν ελάχιστα για την τραγωδία που εκτυλισσόταν στα μέτωπα· είχαν τις δικές τους έγνοιες στη Βαϊμάρη. Στις 29 Νοεμβρίου απόλαυσαν μαζί το πρώτο τους βράδυ στο Αυλικό Θέατρο, όπου παρακολούθησαν τη γαλλική όπερα *Mignon*· βασισμένη στο μυθιστόρημα του Γκαίτε *Τα χρόνια μαθητείας του Βίλχελμ Μάιστερ*, αφηγείται την ιστορία ενός νεαρού σε ένα ταξίδι αυτογνωσίας και αναζήτησης μιας ζωής με νόημα. Ο Καρλ βρήκε την παράσταση «υπέροχα ανεβασμένη» και ανακουφίστηκε βλέποντας ότι η «αγαπημένη του σύζυγος» λάτρεψε τα τραγούδια.[17] Ήταν ένα ευπρόσδεκτο διάλειμμα και για τους δυο. Η Φρίντελ, ωστόσο, ήταν βαθιά δυστυχισμένη στη Βαϊμάρη και υπέφερε διαρκώς από νοσταλγία. Ο σύζυγός της, παρότι εργαζόταν σκληρά για να κρατήσει το κατάστημα ζωντανό, προσπαθούσε μάταια να της φτιάξει τη διάθεση. Μερικές φορές τα κατάφερνε – όπως όταν της αγόρασε μια τούρτα για τα εικοστά τέταρτα γενέθλιά της στις 13 Νοεμβρίου και η μητέρα της είχε έρθει από το Οράνιενμπουργκ για να τη δει. Τότε, όπως έγραψε στο ημερολόγιό του, «οι χείμαρροι των δακρύων της Φρίντελ σταμάτησαν να κυλούν και δείξαμε με αγαλλίαση στην αγαπημένη της μητέρα πόσο πολύ αγαπιόμαστε».[18] Το ζευγάρι πήγαινε επίσης για πεζοπορία στα γύρω βουνά, ζώντας αυτό που ο Καρλ περιέγραφε με τρυφερότητα ως «τις πιο ευτυχισμένες στιγμές της κοινής μας ζωής». Ωστόσο, το μυαλό της Φρίντελ δεν ηρεμούσε ποτέ. Με πικρούς λυγμούς, μιλούσε συνεχώς για το αγαπημένο της Οράνιενμπουργκ. Της έλειπαν οι γονείς και τα αδέλφια της. Ο Καρλ το θεωρούσε άδικο. Και εκείνος είχε αφήσει τη γενέτειρά του για να φτιάξει μια νέα ζωή στη Βαϊμάρη και προσπαθούσε με όλες του τις δυνάμεις να τα καταφέρει. Γιατί λοιπόν δεν μπορούσε να κάνει το ίδιο κι εκείνη; «Εσύ είσαι άντρας», του φώναζε η Φρίντελ, «δεν ξέρεις τι θα πει νοσταλγία».[19]

Τα παιδιά της Βαϊμάρης είδαν κι αυτά τη ζωή τους να ανατρέπεται. Η Γιούτα Χέκερ (Jutta Hecker), ένα δεκάχρονο κορίτσι με ξανθά κυματιστά μαλλιά και μεγάλα στρογγυλά μάτια, άκουγε με προσοχή μια επιστολή που διαβαζόταν στην τάξη της τον Δεκέμβριο του 1914. Ήταν από τον Δρα Γκλάζερ (Dr Glaser), τον καλοσυνάτο διευθυντή του σχολείου θηλέων Sophienstift. Στα σαράντα δύο του χρόνια, ήταν ένας δραστήριος διευθυντής. Τώρα όμως είχε φύγει. Είχε επιστρατευτεί αμέσως όταν ξέσπασε ο πόλεμος και οι μαθήτριες είχαν ετοιμάσει δέματα με ζεστά ρούχα και μικρά χριστουγεννιάτικα δώρα για εκείνον και τους υπόλοιπους στρατιώτες. Η εκτενής επιστολή του ξεχείλιζε από επαίνους και ευγνωμοσύνη. Δεν έμελλε να δει το τέλος του τρομερού πολέμου που τον είχε καταπιεί μαζί με την πόλη του. Πέθανε στις 14 Νοεμβρίου 1917.

Ο πόλεμος διέκοψε απότομα αυτό που θα μπορούσε να είναι μια προστατευμένη παιδική ηλικία για τη Γιούτα, σε ένα μεσοαστικό σπίτι. Η καλοσυνάτη μητέρα της Λίλι και ο στοργικός της πατέρας Μαξ, ο οποίος εργαζόταν στο Αρχείο Γκαίτε και Σίλερ από το 1900, τη λάτρευαν, καθώς ήταν η μικρότερη από τρία παιδιά. Ο Μαξ Χέκερ βρήκε στη μικρότερη κόρη του μια πρόθυμη μαθήτρια. Το κορίτσι μαγευόταν όταν της απήγγελλε ποιήματα ή της μιλούσε για τους μεγάλους συγγραφείς της Βαϊμάρης περασμένων εποχών. Αργότερα, η Γιούτα θυμόταν ότι τότε συνειδητοποίησε «πως υπάρχει ένα βασίλειο από ομοιοκαταληξία και ρυθμό, που υψώνεται πάνω από την καθημερινή ζωή».[20]

Ο Μαξ και η Λίλι κατάγονταν και οι δύο από την Κολωνία και δεν είχαν κοινωνικό κύκλο στη Βαϊμάρη. Αποφάσισαν να μετακομίσουν στα προάστια της πόλης, όπου το ενοίκιο ήταν φθηνότερο και η εξοχή πιο κοντά. Έμεναν σε ένα από τα δώδεκα σπίτια στο Λίντενμπεργκ, έναν λόφο στα ανατολικά του κέντρου. Ο Μαξ διένυε πλέον μια σύντομη διαδρομή με τα πόδια μέχρι το Αρχείο, περνώντας από το σπίτι Άλτενμπουργκ, εκεί όπου είχε ζήσει κάποτε ο διάσημος Ούγγρος συνθέτης Φραντς Λιστ. Η Γιούτα έπρεπε να περπατά μισή ώρα κατεβαίνοντας τον απότομο δρόμο για να φτάσει στο σχολείο Sophienstift, το οποίο είχε ιδρυθεί το 1854 από τη Μεγάλη Δούκισσα Σοφία της Σαξονίας-Βαϊμάρης-Άιζεναχ για τις «κόρες των ανώτερων τάξεων». Στην καθημερινή της διαδρομή προς το σχολείο με τις φίλες της, περνούσε από μερικά από τα πιο γνωστά σημεία της Βαϊμάρης: το Πάρκο Ιλμ, το ανάκτορο, τη βιβλιοθήκη και την παλιά πόλη. Η Γιούτα ήταν εξοικειωμένη με τις στολές, καθώς πολλοί αξιωματικοί ζούσαν στο Λίντενμπεργκ, και ήταν φίλη με τα παιδιά τους.

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος, η ζωή της Γιούτα άλλαξε αμέσως. Οι αξιωματικοί έφυγαν για το μέτωπο μέσα στις επευφημίες των συμπολιτών τους. Μέχρι τα Χριστούγεννα, ένας από τους γείτονές της στο Λίντενμπεργκ είχε ήδη σκοτωθεί, αφήνοντας πίσω του έναν γιο και μια κόρη. Όμως και στο σχολείο, η καθημερινότητα είχε αλλάξει. Άνδρες δάσκαλοι επιστρατεύονταν, ξένοι εκπαιδευτικοί απολύονταν. Η καθηγήτρια γαλλικών της Γιούτα, η πενηντατριάχρονη Ματίλντε Μπορστ (Mathilde Borst), αναγκάστηκε να φύγει επειδή καταγόταν από το Στρασβούργο, το οποίο τότε ανήκε στη Γερμανία αλλά παρέμενε εστία αυτονομιστών που ήθελαν να επιστρέψει στη Γαλλία. Η Άνι Ρόιστον (Annie Royston), απόφοιτος του Κέιμπριτζ, που δίδασκε αγγλικά στο σχολείο της Γιούτα επί είκοσι τέσσερα χρόνια, απολύθηκε επίσης.[21] Συχνά τους δίνονταν εργασίες για το σπίτι αντί για μαθήματα που ακυρώνονταν.

Μετά το σχολείο, η Γιούτα και τα άλλα παιδιά επισκέπτονταν τραυματισμένους

στρατιώτες στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Βαϊμάρης, παίζοντας θεατρικά έργα ή τραγουδώντας για αυτούς. Μάζευαν παλιοσίδερα και άλλα υλικά που μπορούσαν να επαναχρησιμοποιηθούν ή να πουληθούν για να συγκεντρώσουν χρήματα για τον αυξανόμενο αριθμό αναπήρων που επέστρεφαν από το μέτωπο. Συγκέντρωναν επίσης βιβλία και ρούχα για τους στρατιώτες, αλλά και χρήματα για να ενισχύσουν τις χήρες και τα ορφανά τους. Τα άλογα χρειάζονταν σανό και τα αγροκτήματα βοήθεια με τη συγκομιδή. Μέχρι τα Χριστούγεννα του 1914, είχε γίνει απολύτως σαφές σε όλους στη Βαϊμάρη ότι δεν υπήρχε τέλος στον ορίζοντα. Θα ακολουθούσαν κι άλλες στερήσεις, κι άλλες θυσίες, κι άλλοι θάνατοι.

Καθώς το τραύμα του δεν είχε ακόμη κλείσει και ο Χανς Βάγκνερ δεν ήταν σε θέση να γυρίσει στο μέτωπο, του επιτράπηκε να επιστρέψει στο σπίτι του για τα Χριστούγεννα με άδεια τεσσάρων εβδομάδων. Αυτό ήταν, κατ' αρχήν, πολύ καλό νέο – αλλά τι θα σκέφτονταν οι γονείς του; Είχε καταντήσει «πετσί και κόκαλο, ένας σκελετός που κουτσαίνει με πατερίτσες».[22] Η στολή του, αν και καθαρή και περιποιημένη, ήταν φθαρμένη. Παρ' όλα αυτά, ανυπομονούσε να επιστρέψει για λίγο στο πατρικό του, στη Ρόλπλατς 7. Οι γονείς του τον υποδέχτηκαν θερμά και του αγόρασαν ένα μεγάλο παπούτσι από τσόχα, ώστε να χωράει μέσα το δεμένο του πόδι, το οποίο έπρεπε ακόμη να καθαρίζεται στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Βαϊμάρης κάθε τρεις μέρες. Ο Χανς, κουτσαίνοντας στα λιθόστρωτα δρομάκια με καλή διάθεση, χάρηκε ιδιαίτερα όταν συνάντησε τη Μαργκαρέτε Ντάινχαρντ (Margarete Deinhardt), μια κοπέλα στην ηλικία του με την οποία κουβέντιαζε κατά τον τελευταίο χορό της σχολικής χοροεσπερίδας στην τελευταία του τάξη. Όλα αυτά έμοιαζαν να ανήκουν πια σε μια άλλη ζωή. Η Μαργκαρέτε ήταν πλέον εθελόντρια στο στρατιωτικό νοσοκομείο, όπου έβλεπε από πρώτο χέρι τι έκανε ο πόλεμος στους νεαρούς άνδρες της πόλης της. Οι δυο τους δεν αντάλλασσαν πια ανούσιες κουβέντες. Όταν συναντιούνταν για καφέ στο πολυσύχναστο Grenzdörffer, υπήρχε μόνο ένα θέμα: ο πόλεμος.

Οι Βάγκνερ, αντίθετα, παρέμεναν αισιόδοξοι. Ο πόλεμος ήταν σίγουρα σχεδόν κερδισμένος, έλεγαν στον τραυματισμένο γιο τους. Ήταν μάλιστα περίεργο που δεν είχε ήδη τελειώσει πριν από τα Χριστούγεννα. Δεν υπήρχε πραγματικά κανένας λόγος να επιστρέψει ο Χανς στο μέτωπο. Γιατί να μη συνεχίσει τη μαθητεία του; Άλλωστε, το να είναι κανείς στρατιώτης δεν συνοδευόταν από καμία δόξα. Ο Χανς δεν ήταν ένας «ένδοξος» αξιωματικός, αλλά ένας απλός στρατιώτης του πεζικού. Οι γονείς του ντρέπονταν για την κατάσταση της στολής του και τον έστειλαν, κουτσαίνοντας, στον ράφτη για να του ράψει καινούργια. Τελικά, ο

Χανς σχεδόν χάρηκε που επέστρεψε στο μέτωπο. Είχε αλλάξει – ανάμεσα σε εκείνον και τους γονείς του υπήρχε πλέον ένα χάσμα που του ήταν δύσκολο να αντέξει. Δεν θα ξαναγύριζε στη Βαϊμάρη για Χριστούγεννα παρά μόνο όταν θα είχε τελειώσει ο πόλεμος.

Καθώς οι γερμανικές αρχές, μέσα στην ολοένα αυξανόμενη απελπισία τους να κερδίσουν τον πόλεμο, επιστράτευαν κάθε διαθέσιμο ανθρώπινο πόρο (είτε προσφερόταν εθελοντικά είτε όχι), την 1η Μαΐου 1915 μια ομάδα νεοσύλλεκτων υποβαλλόταν σε επιθεώρηση. Ήταν μια ασυνήθιστα καλοκαιρινή μέρα και οι άνδρες είχαν διαταχθεί να μεταβούν στην περιοχή Βέμπιχ, ένα δάσος εξίσου δημοφιλές σε πεζοπόρους και περιπατητές με σκύλους όσο και σε τοπιογράφους και αριστοκρατικά κυνηγετικά σώματα. Το 1911, η Ένωση Αεροπορίας Βαϊμάρης, ένας σύλλογος ερασιτεχνών φίλων της αεροπορίας, είχε ιδρύσει εκεί ένα μικρό αεροδρόμιο, το Βαϊμάρη-Λίντενμπεργκ, ή πιο ανεπίσημα «Ενενήντα Έικερς». Εκεί έτρεχε τώρα ο Καρλ Βάιριχ μαζί με τους υπόλοιπους επίδοξους στρατιώτες.

Ο Καρλ ένιωθε ζέστη και ναυτία. Ο βιβλιοδέτης δεν ήταν φτιαγμένος για τη στρατιωτική ζωή. Μισούσε κάθε στιγμή από τότε που είχε ενταχθεί στη μονάδα Λάντστουρμ στις 21 Φεβρουαρίου 1915. Πρώτα απ' όλα, το κατάστημά του στηριζόταν σε εκείνον. Η Φρίντελ προσπαθούσε να τον αντικαταστήσει, δεν είχε όμως καμία εμπειρία ούτε στη βιβλιοδεσία ούτε στην εξυπηρέτηση πελατών. Έτσι, η μητέρα του Καρλ είχε αναγκαστεί να έρθει από το Άιζεναχ για να βοηθήσει στο νοικοκυριό, ενώ η φράου Στράουμπελ, η ηλικιωμένη σύζυγος του προηγούμενου ιδιοκτήτη, δέχτηκε πρόθυμα να βοηθήσει και να εκπαιδεύσει τη Φρίντελ. Δεν ήταν όμως εύκολο. Η Φρίντελ είχε αποκτήσει έναν επίμονο βήχα που συχνά δυσκόλευε την αναπνοή της και της προκαλούσε ζάλη. Ήταν επίσης έγκυος.

Πέρα από την επιβάρυνση που προκαλούσε σε όλους, η στρατιωτική ζωή δεν ταίριαζε στον Καρλ. Οι άνδρες «εκπαιδεύονταν σαν μαθητούδια», γκρίνιαζε, «ίσως πριν από δέκα χρόνια να μου φαινόταν διασκεδαστικό».[23] Η επιθεώρηση στο «Ενενήντα Έικερς» αποδείχθηκε πράγματι κάθε άλλο παρά διασκεδαστική. Λαχανιασμένος, ο Καρλ έτρεχε με πλήρη εξάρτυση, με τον καυτό ήλιο να τον χτυπάει στο κεφάλι. Το βαρύ σακίδιο, που οι άνδρες αποκαλούσαν «μαϊμού» λόγω της γούνινης εξωτερικής του επένδυσης, κολλούσε στην ιδρωμένη πλάτη του. Με δυσκολία κρατούσε το όπλο του, όταν ξαφνικά ο κόσμος γύρω του άρχισε να θολώνει και κατέρρευσε μπροστά σε έναν ανώτερο αξιωματικό. Μισολιπόθυμο, τον έσυραν μέσα στο –ευτυχώς– σκιερό δάσος του Βέμπιχ για να δροσιστεί. Ήταν ολοφάνερο ότι δεν έκανε για στρατιώτης. Προς το παρόν, απαλλάχθηκε από τη στρατιωτική υπηρεσία.

Η Ρόζα Σμιτ και ο μικρός της γιος, Ερνστ, το 1915.
Οι φωτογραφίες ήταν προσαρτημένες στο επίσημο έγγραφο
που τους επέτρεψε να αναχωρήσουν από την Αίγυπτο εν καιρώ πολέμου.

Η Ρόζα Σμιτ γνώριζε ότι δεν θα ήταν εύκολο να διασχίσει τη Μεσόγειο και στη συνέχεια εκατοντάδες χιλιόμετρα μέσα από μια ήπειρο ρημαγμένη από τον πόλεμο, μαζί με τον μικρό της γιο, τον Ερνστ. Αφήνοντας πίσω το σπίτι και τη δουλειά της στην Αλεξάνδρεια, έκανε αγώνα για να περάσει μέσα από την Ιταλία και την Ελβετία, φτάνοντας τελικά στα γερμανικά σύνορα, στο Γκότματινγκεν, στις 5 Οκτωβρίου 1915. Καθώς ο υπάλληλος σφράγιζε το διαβατήριό της, επιτρέποντας στη μητέρα και το παιδί να περάσουν στη χώρα του Άρτουρ, ήξερε πως ήταν ζήτημα ημερών να ξανασμίξει επιτέλους με τα δύο μεγαλύτερα παιδιά της. Θα χρειαζόταν περισσότερος χρόνος μέχρι να γνωρίσει ο σύζυγός της τον νεότερο γιο τους. Ο Άρτουρ πολεμούσε μέσα στο φονικό αδιέξοδο του Δυτικού Μετώπου και κανείς δεν ήξερε πότε –ή αν– θα επέστρεφε στη Βαϊμάρη.

Η 21η Οκτωβρίου 1915 ήταν η πρώτη επέτειος γάμου του Καρλ και της Φρίντελ Βάιριχ. Θα έπρεπε να είναι μια χαρούμενη περίσταση. Η κόρη τους, Βιλφρίντε, είχε γεννηθεί στις 27 Αυγούστου και καθ' όλη τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου πολλοί συγγενείς είχαν έρθει για να δουν το μωρό. Ο Καρλ εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία για να κάνει μια μακρινή φθινοπωρινή πεζοπορία, από τη Βαϊμάρη έως το Άιζεναχ, και ένιωσε αναζωογονημένος. Στις 26 Σεπτεμβρίου, η οικογένεια γιόρτασε τη βάπτιση της Βιλφρίντε στην εκκλησία Αγίου Πέτρου και Παύλου στη Βαϊμάρη, γνωστή ως Herderkirche.

Οι στιγμές χαράς δεν κράτησαν. Την ημέρα της επετείου του γάμου τους, η Φρίντελ κατέρρευσε μέσα σε μια κρίση βήχα, βγάζοντας μεγάλες ποσότητες αίματος. Κλήθηκε εσπευσμένα γιατρός, ο οποίος διέγνωσε σοβαρή αιμορραγία από τους πνεύμονες. Η Φρίντελ χρειαζόταν εντατική φροντίδα και πλήρη ανάπαυση. Ο Καρλ δεν μπορούσε να φροντίσει μόνος του τη βαριά άρρωστη σύζυγό του, τη νεογέννητη κόρη του και το κατάστημά του. Χρειαζόταν βοήθεια. Η μητέρα της Φρίντελ κατέφτασε από το Οράνιενμπουργκ την επόμενη κιόλας μέρα. Εκείνη και ο γιατρός της Βαϊμάρης, ο χερ Μάνες (Herr Mannes), φρόντισαν τη Φρίντελ επί τρεις εβδομάδες, στη διάρκεια των οποίων υπέφερε από υψηλό πυρετό και κρίσεις βήχα. Όταν η κατάστασή της σταθεροποιήθηκε, η μητέρα της επέστρεψε στο Οράνιενμπουργκ παίρνοντας μαζί της τη μικρή Βιλφρίντε. Η Φρίντελ δεν ήταν σε θέση να φροντίσει την κόρη της. Τα Χριστούγεννα του 1915 ήταν μοναχικά και θλιβερά για τους Βάιριχ. Ο Καρλ έστησε το χριστουγεννιάτικο δέντρο δίπλα στο κρεβάτι της Φρίντελ και οι δυο τους προσευχήθηκαν για ένα καλύτερο 1916.

Το 1916 προκάλεσε ακόμη περισσότερο πόνο σε πολλούς κατοίκους της Βαϊμάρης. Την ώρα που οι πελάτες του αγόραζαν καρτ ποστάλ για να στείλουν στους γιους, τους συζύγους, τους αδελφούς και τους πατέρες τους στα χαρακώματα, ο Καρλ Βάιριχ πάλευε να κρατήσει την επιχείρησή του ζωντανή. Προς μεγάλη του ανακούφιση, η μητέρα του έφτασε από το Άιζεναχ στις 29 Μαΐου. Είχε συμφωνήσει να μείνει με τον μικρότερο γιο της στην Γκελάιτστρασε 10, επειδή εκείνος ήταν απελπιστικά εξουθενωμένος από τη δουλειά. Ο Καρλ εξακολουθούσε να μοχθεί για να συγκεντρώνει κάθε μήνα τα χρήματα της δόσης του δανείου για το εμπόρευμά του. Η Φρίντελ είχε κάπως αναρρώσει ύστερα από μια ένεση που της χορηγήθηκε για την ασθένειά της και μπορούσε πλέον να σηκώνεται από το κρεβάτι. Ωστόσο, ο γιατρός της έκρινε ότι το καλύτερο θα ήταν να αναρρώσει πλήρως σε ένα εξειδικευμένο σανατόριο στο Ρέμχιλντ, στη νότια Θουριγγία. Τέτοιου είδους ιδρύματα είχαν γίνει ιδιαίτερα διαδεδομένα στη Γερμανία από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο μεγάλος αριθμός ανθρώπων που έπασχαν από φυματίωση. Η ασθένεια αυτή, γνωστή και ως «λευκός θάνατος» ή φθίση, προσβάλλει συνήθως τους πνεύμονες των θυμάτων της, προκαλώντας βήχα με βλέννα και αίμα. Σταδιακά η κατάσταση επιδεινώνεται, με πυρετό, αδυναμία, απώλεια βάρους και τελικά θάνατο. Η αστικοποίηση και η ταχεία αύξηση του πληθυσμού στην Ευρώπη τον 19ο αιώνα είχαν μετατρέψει τη νόσο σε επιδημία. Εκτιμάται ότι το ένα τέταρτο όλων των θανάτων τότε οφειλόταν σε αυτήν.

Η Φρίντελ αναχώρησε για το Ρέμχιλντ, αφήνοντας τον σύζυγό της να προσπαθεί

να διατηρήσει το κατάστημά του εν μέσω μιας ολοένα επιδεινούμενης κατάστασης εφοδιασμού, όπου η ανταλλαγή αγαθών και η παρουσία στο σωστό μέρος τη σωστή στιγμή ήταν καθοριστικής σημασίας. Η μητέρα του Καρλ αποδείχθηκε ανεκτίμητη όχι μόνο σε αυτές τις πρακτικές ανάγκες αλλά και στις μακρινές πεζοπορίες που έκαναν μαζί, οι οποίες είχαν πάντοτε καταπραϋντική επίδραση πάνω του. Μαζί επισκέπτονταν φίλους και συγγενείς, έβλεπαν τη Φρίντελ και προσπαθούσαν να αντεπεξέλθουν όσο καλύτερα μπορούσαν σε μια δύσκολη περίοδο. Όταν η Φρίντελ επέστρεψε από την κλινική το καλοκαίρι του 1916, ήταν «σε εξαιρετική κατάσταση», όπως έγραφε χαρούμενος ο σύζυγός της, και «ένα νέο παραλήρημα αγάπης και ευτυχίας ακολούθησε».[24]

Στο Δυτικό Μέτωπο, η ευτυχία είχε γίνει σπάνιο αγαθό. Οι άνδρες γίνονταν ολοένα και πιο κυνικοί, παγιδευμένοι ανάμεσα στη ματαιότητα και τη βαρβαρότητα της προσπάθειάς τους να διασπάσουν τις εχθρικές γραμμές. Οι στρατιώτες από τη Βαϊμάρη προσπαθούσαν να βρουν τρόπους να αντέξουν ψυχικά και σωματικά την αδιανόητη κλίμακα της αιματοχυσίας. Πολλοί αξιοποιούσαν τις λιγοστές πολύτιμες στιγμές ηρεμίας για να σκέφτονται το σπίτι τους. Στις 30 Ιουνίου 1916, ο βόμβος του πυροβολικού αντηχούσε από μακριά στην κοιλάδα του Σομ, καθώς ένας νεαρός στρατιώτης από τη Βαϊμάρη βγήκε στον καλοκαιρινό αέρα. Είχαν προηγηθεί μέρες δυνατής βροχής, που είχε μουσκέψει τα γύρω χωράφια και είχε πλημμυρίσει τα χαρακώματα, εκεί όπου οι σύντροφοί του προσπαθούσαν να κρατήσουν τις θέσεις τους ενώ τα βρετανικά βλήματα συνέχιζαν να σφυροκοπούν τις αμυντικές τους γραμμές. Τώρα όμως τα σύννεφα είχαν επιτέλους διαλυθεί, αφήνοντας χώρο για ένα εντυπωσιακό ηλιοβασίλεμα. Καθώς ο πλατύς γαλλικός ουρανός έπαιρνε μια αχνή χρυσαφένια απόχρωση προτού παραδώσει τη θέση του σε μια νύχτα χωρίς φεγγάρι, ο στρατιώτης κάθισε και άρχισε να γράφει ένα γράμμα.

Ήταν τα εικοστά έκτα γενέθλια του Λούντβιχ Σκελ (Ludwig Sckell) και το μόνο που λαχταρούσε ήταν να βρίσκεται με την οικογένειά του. Ο πόλεμος διαρκούσε ήδη σχεδόν δύο χρόνια και είχε διαλύσει την οικογένεια Σκελ. Ο μικρότερος αδελφός του, ο Άουγκουστ, είχε σκοτωθεί το 1914. Στη Βαϊμάρη, επτακόσια χιλιόμετρα μακριά, είχαν μείνει η γυναίκα του Γκέρτρουντ, ο νεογέννητος γιος τους Όττο Μαξ, οι γονείς του, Μαρία και Όττο, καθώς και τα μικρότερα αδέλφια του, Πάουλ και Σαρλότε. Ο Λούντβιχ δεν είχε ιδέα πότε –ή αν– θα τους ξανάβλεπε. Αφού ολοκλήρωσε την εκπαίδευσή του στη σκοποβολή για εκείνη τη μέρα, κάθισε να γράψει στους γονείς και τα αδέλφια του. Όμως, όσο κι αν ο νους του γύριζε στο σπίτι και την οικογένεια, δεν μπορούσε να ξεφύγει από την πραγματικότητα·

άκουγε τον άγριο βρυχηθμό του βιομηχανοποιημένου πολέμου να αντηχεί αστα-μάτητα πάνω από τα χωράφια. Στην προσπάθειά τους να σπάσουν το φονικό αδιέ-ξοδο, οι βρετανικές και οι γαλλικές δυνάμεις ετοιμάζονταν να επιχειρήσουν μια μαζική διάσπαση των γερμανικών γραμμών στην περιοχή του Σομ, όχι μακριά από το σημείο όπου ο Λούντβιχ ετοιμαζόταν να πιάσει την πένα. Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης εβδομάδας, ο προπαρασκευαστικός τους βομβαρδισμός είχε ρίξει 1,5 εκατομμύριο οβίδες.

«Το φαγητό εδώ είναι εξαιρετικό», έγραψε ο Λούντβιχ, «ακόμη καλύτερο κι από ό,τι στη Β[αϊμάρη]. Αρκετές φορές την εβδομάδα έχουμε βούτυρο, τυρί, μαρμελά-δα κ.λπ., καλό μεσημεριανό, κάθε μέρα το ένα τρίτο μιας φρατζόλας ψωμιού, και σε μεγάλες ποσότητες – δεν υπάρχουν ελλείψεις εδώ».[25] Δεν επρόκειτο απλώς για μια ασήμαντη λεπτομέρεια για να αποσπάσει τη σκέψη του από την αιματοχυσία που μαινόταν στο βάθος. Ο Λούντβιχ έτρωγε πράγματι καλύτερα από την οικογέ-νειά του στη Βαϊμάρη. Ο βρετανικός ναυτικός αποκλεισμός είχε τεθεί σε πλήρη εφαρμογή, εμποδίζοντας τη Γερμανία να εισάγει τρόφιμα.

Στη Βαϊμάρη, στο μεταξύ, είχαν ήδη αρχίσει να διανέμονται δελτία για βασικά είδη, όπως αλεύρι, κριθάρι, πατάτες και αποβουτυρωμένο γάλα.[26] Λίγους μόλις μή-νες μετά την έναρξη του πολέμου, η εφημερίδα *Jenaer Volksblatt* προειδοποιούσε για ελλείψεις σε ψωμί και πατάτες: «Πατάτες στην τιμή των 5 ή 6 μάρκων[27] για 50 κιλά μετατρέπονται σε είδος πολυτελείας για τα φτωχότερα στρώματα του πλη-θυσμού που δεν μπορούν να τις αγοράσουν. Και τώρα;»[28] Ο Λούντβιχ έγραψε το γράμμα των γενεθλίων του «με την ελπίδα ότι όλοι εσείς, οι αγαπημένοι μου στο σπίτι, είστε καλά στην υγεία σας».[29]

Αν η ζωή του Λούντβιχ στο Δυτικό Μέτωπο ήταν κάπως πιο υποφερτή από των περισσότερων στρατιωτών, αυτό συνέβαινε επειδή η περίπτωσή του ήταν ιδιαί-τερη. Οι Σκελ υπηρετούσαν επί γενιές ως κηπουροί της αυλής στη Βαϊμάρη και ο πατέρας του, ο Όττο, είχε τη θέση του αρχικηπουρού, με ευθύνη για όλους τους κήπους και τους χώρους πρασίνου που ανήκαν στο Δουκάτο της Σαξονίας-Βαϊ-μάρης-Άιζεναχ. Το 1914 ο Λούντβιχ είχε αναλάβει τη θέση του αρχικηπουρού στο κάστρο του Ντόρνμπουργκ, τη θερινή κατοικία του Μεγάλου Δούκα, η οποία ήταν χτισμένη ψηλά πάνω από τον ποταμό Ζάαλε. Όταν οι ανώτεροί του στο μέ-τωπο έμαθαν την επαγγελματική του ιδιότητα και την οικογενειακή του προέ-λευση, τον απομάκρυναν από τα συνηθισμένα στρατιωτικά καθήκοντα και του ανέθεσαν τη φροντίδα κήπων πίσω από τις γραμμές. Για τον ίδιο, αυτή η δου-λειά ήταν σχεδόν ιδανική. «Υπάρχουν πολλά να γίνουν», έγραφε με εμφανή χα-ρά, «φύτευση λαχανικών (αν και είναι ήδη κάπως αργά), συγκομιδή φραουλών,

ξεβοτάνισμα, συντήρηση μονοπατιών, μετατροπή άγονης γης σε καλλιεργήσιμη και άλλα παρόμοια».[30]

Οι υπόλοιποι στρατιώτες, βέβαια, δύσκολα μπορούσαν να συμμεριστούν τον ενθουσιασμό του γι' αυτή την τόσο «άνετη» τοποθέτηση, την ώρα που οι ίδιοι πάλευαν καθημερινά να επιβιώσουν στα λασπωμένα χαρακώματα του Βερντέν και του Σομ. «Πολλοί ζηλεύουν τώρα μια τέτοια δουλειά», σημείωνε ο Λούντβιχ στο γράμμα του, «αλλά τελικά αυτό δεν έχει σημασία». Έπειτα περνούσε αμέσως σε κάτι που τον απασχολούσε πολύ περισσότερο: «Ίσως ο πατέρας να μπορούσε να μου στείλει λίγους σπόρους, γιατί εδώ υπάρχουν ελάχιστα λουλούδια – σχεδόν καθόλου. Καλλιεργούμε κυρίως λαχανικά. Ίσως μερικά φυτά που μπορούν ακόμη να σπαρθούν τώρα, και, αν υπάρχουν, πολυετή είδη που θα ανθίσουν τον επόμενο χρόνο. Ίσως να μπορούσα να χρησιμοποιήσω και λίγο σπόρο για γκαζόν, αλλά θα πρέπει πρώτα να μιλήσω με τον λοχία».[31]

Λίγες ώρες αφότου ο Λούντβιχ άφησε την πένα του και δίπλωσε τα φύλλα χαρτιού που μιλούσαν για σπόρους γρασιδιού και πολυετή λουλούδια, σφυρίχτρες αντήχησαν στις συμμαχικές γραμμές λίγες δεκάδες χιλιόμετρα βορειοανατολικά από τη θέση του. Στις 7.30 π.μ. της 1ης Ιουλίου 1916 έσπασαν τη σιωπή ενός γαλήνιου γαλλικού καλοκαιρινού πρωινού, δίνοντας το σύνθημα σε έντεκα βρετανικές και πέντε γαλλικές μεραρχίες να βγουν από τα χαρακώματά τους και να επιτεθούν στις γερμανικές θέσεις κατά μήκος της κοιλάδας του Σομ. Η Μάχη του Σομ είχε μόλις αρχίσει. Θα διαρκούσε 140 μέρες και σε αυτήν θα πολεμούσαν πάνω από 3 εκατομμύρια άνδρες, εκ των οποίων ένα εκατομμύριο θα σκοτώνονταν ή θα τραυματίζονταν, καθιστώντας τη μία από τις πιο αιματηρές μάχες στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Καθώς το καλοκαίρι του 1916 έδινε τη θέση του στις αρχές του φθινοπώρου και η αιματοχυσία στο Δυτικό Μέτωπο δεν έδειχνε να έχει τέλος, ο Χανς Βάγκνερ ανησυχούσε ότι κάποιος στρατιωτικός γιατρός θα τον έκρινε σύντομα «k.v.» – δηλαδή *kriegsfähig*, «ικανό για μάχιμη υπηρεσία». Το τραύμα στο πόδι του είχε επουλωθεί αρκετά ώστε να θεωρηθεί *garnisondienstfähig*, ικανός για υπηρεσία φρουράς, και είχε τοποθετηθεί στο Στρασβούργο. Ωστόσο, στις πορείες και στις ασκήσεις, του προκαλούσε επανειλημμένα πόνο. Κάποια στιγμή, θραύσματα οστού αποκολλήθηκαν και τρύπησαν τους ιστούς του, προκαλώντας μόλυνση. Ο καθηγητής Λέντερχοζε (Professor Ledderhose), ένας γνωστός χειρουργός, χειρούργησε το πόδι του. Όταν ο Χανς συνήλθε, ο γενειοφόρος γιατρός κρέμασε μπροστά του το ακρωτηριασμένο μεσαίο δάχτυλο του ποδιού του. Είχε αναγκαστεί να το αφαιρέσει για

να φτάσει στο θρυμματισμένο οστό και αστειεύτηκε: «Τώρα μπορείς να το κρεμάσεις στην αλυσίδα του ρολογιού σου».[32]

Τραυματισμένος αρκετά ώστε να μη σταλεί στο μέτωπο, αλλά όχι τόσο ώστε να μην είναι χρήσιμος στον πόλεμο που εξακολουθούσε να πιστεύει ότι θα κέρδιζε η Γερμανία, ο Χανς παρέμεινε στη μονάδα εφεδρείας του στο Στρασβούργο. Ο χρόνος του μοιραζόταν ανάμεσα σε σκοπιές, ασκήσεις και στο πιάνο που έπαιζε για τους συντρόφους του. Μετά από έναν χρόνο, συμμετείχε σε εκπαίδευση αξιωματικών. Ως νεοδιορισμένος υπαξιωματικός, το καθήκον του ήταν πλέον να εκπαιδεύει νεοσύλλεκτους στην παράταξη. Θα θυμόταν πάντοτε το Στρασβούργο ως την «όμορφη πόλη».[33] Ωστόσο, η σκιά του Δυτικού Μετώπου παρέμενε βαριά. Ο Χανς έπρεπε να οδηγεί τους νεοαφιχθέντες για εκπαίδευση κοντά στη γραμμή του μετώπου, ώστε να συνηθίσουν τον εκκωφαντικό θόρυβο και τη σκληρή για την ψυχή θέα της απόλυτης καταστροφής. Τους πήγε σε ένα κατεστραμμένο και εγκαταλελειμμένο χωριό κοντά στο Βερντέν, όπου συνέχισε την εκπαίδευσή τους με φόντο εκρήξεις και τον συγκλονιστικό βρόντο – που πίστευε πως προερχόταν από τη γερμανική «Μεγάλη Μπέρτα», ένα από τα μεγαλύτερα πυροβόλα που χρησιμοποιήθηκαν ποτέ σε μάχη. Ο φόβος ότι κάποια μέρα θα έστελναν και τον ίδιο «στην αγκαλιά του αιμοδιψούς βαμπίρ του Βερντέν που πίνει ασταμάτητα με μεγάλες γουλιές», όπως έγραφε, ήταν διαρκώς παρών.[34] Σχεδόν όλοι από τη μονάδα του κλήθηκαν τελικά στο «καταραμένο Δυτικό Μέτωπο».[35] Όταν όμως η Ρουμανία μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων, στις 27 Αυγούστου 1916, ο Χανς κατάφερε να μετατεθεί εκεί. Μαζί με μια ομάδα νεοσύλλεκτων –όλοι μεσήλικες, παντρεμένοι τεχνίτες, όπως παρατήρησε– κατευθύνθηκε προς τα ανατολικά.

Στις αρχές του 1917 εγκαινιάστηκε ο νέος σιδηροδρομικός σταθμός της Βαϊμάρης, παρότι το νεοκλασικό κτήριο που θα αποτελούσε το επιστέγασμά του δεν είχε ακόμη τελειώσει. Οι εργασίες είχαν ξεκινήσει το 1914 αλλά διακόπηκαν το 1916.

Είτε είχε ολοκληρωθεί είτε όχι, ο σιδηρόδρομος ήταν απαραίτητος για τη μεταφορά κι άλλων ανδρών και εφοδίων στο μέτωπο. Ο Μαξ Χέκερ, που επιθυμούσε να συνεχίσει τη δουλειά του στο Αρχείο Γκαίτε και Σίλερ, επιστρατεύτηκε για να φρουρεί τον σταθμό τη νύχτα. Οι άμαχοι στα μετόπισθεν βρίσκονταν πλέον αντιμέτωποι με ακραίες υλικές στερήσεις. Μέσα στην απελπισία τους, πολλοί κατέφευγαν σε κάθε δυνατό μέσο για να εξασφαλίσουν τα απολύτως απαραίτητα, ακόμη και σε κλοπές από σταθμευμένα τρένα.

Η δωδεκάχρονη κόρη του Μαξ, η Γιούτα, παρακολουθούσε με θλίψη μεγάλες φάλαγγες αλόγων να στέλνονται στη μάχη. Αργότερα αναλογιζόταν ότι τότε

συνειδητοποίησε τι πραγματικά σημαίνει πόλεμος: «Οι άνθρωποι πεθαίνουν, τα ζώα πεθαίνουν, αλλά πλήττονται και ο πολιτισμός και η κοσμοθεωρία».[36] Το ψωμί διανεμόταν με δελτίο ήδη από το 1915 και εκείνη τη χρονιά η επιβολή δελτίου και στο κρέας αύξησε ακόμη περισσότερο την πίεση. Δεν υπήρχαν πλέον επαρκή καύσιμα και οι κάτοικοι της Βαϊμάρης είχαν περάσει τον βαρύ χειμώνα του 1916/17 παγώνοντας. Το σχολείο της Γιούτα είχε αναγκαστεί να κλείσει για τέσσερις εβδομάδες.

Παρά την αξιοθρήνητη επίδοσή του στην εκπαίδευση δύο χρόνια νωρίτερα, η αδηφάγα πολεμική μηχανή δεν είχε ξεχάσει τον Καρλ Βάιριχ. Μπορεί να είχε κριθεί ακατάλληλος για μάχιμη υπηρεσία, όχι όμως για εργασία. Έτσι, στις 27 Μαΐου 1917 επιστρατεύτηκε σε μια μονάδα στρατιωτών που ανάρρωναν. Η μονάδα στεγαζόταν στο ξενοδοχείο Hohenzollern, στην οδό Μπρένερστρασε 42, ακριβώς δίπλα στον σιδηροδρομικό σταθμό. Εκεί του ανέθεσαν διοικητικά καθήκοντα. Τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ χειρότερα. Ο μεγαλύτερος αδελφός του, ο Άρνο, επιστρατεύτηκε για μάχιμη υπηρεσία σε ηλικία σαράντα τεσσάρων ετών, παρά το ότι έπασχε από χρόνια νεφρική νόσο. Η σκληρή εκπαίδευση αποδείχθηκε υπερβολική για εκείνον· κατέρρευσε και πέθανε. Ο Καρλ, αντίθετα, εξακολουθούσε να έχει καθήκοντα γραφείου, μόλις είκοσι λεπτά με τα πόδια από το σπίτι του. Η Φρίντελ διαχειριζόταν το κατάστημα όσο εκείνος απουσίαζε και το ζευγάρι συνέχιζε να κοιμάται στο ίδιο κρεβάτι, καθώς ο Καρλ είχε άδεια να επιστρέφει στο σπίτι σχεδόν κάθε βράδυ.

Το Hohenzollern δεν ήταν κακό μέρος για δουλειά. Ο διευθυντής Βίλι Βίσεροπ (Willy Wischeropp) διοικούσε ένα σύγχρονο ξενοδοχείο. Το κομψό λευκό κτήριο διέθετε είκοσι τρία δωμάτια με θέρμανση αερίου και ηλεκτρικό φωτισμό. Οι τουαλέτες είχαν καζανάκι. Το 1912 είχε εγκατασταθεί και κινηματογράφος. Δεν ήταν βέβαια από τα πιο εκλεκτά ξενοδοχεία της Βαϊμάρης. Δεν διέθετε την παλαιάς εποχής μεγαλοπρέπεια και τη θρυλική φήμη του Hotel Elephant στο κέντρο της πόλης, όπου είχαν διαμείνει και δειπνήσει λαμπρές προσωπικότητες όπως ο Γκαίτε, ο Σίλερ και ο Βάγκνερ. Ήταν όμως ένας περιποιημένος χώρος με μακρά παράδοση – και, το σημαντικότερο για τον Καρλ, δεν βρισκόταν στο μέτωπο.

Υπήρχαν και άλλα καλά νέα. Η «αγαπημένη μικρή τους κόρη Βιλφρίντε» επέστρεψε επιτέλους στο σπίτι.[37] Το κοριτσάκι ήταν πλέον σχεδόν δύο ετών και είχε περάσει το μεγαλύτερο μέρος της μικρής του ζωής με τη γιαγιά του στο Οράνιενμπουργκ, όσο η Φρίντελ ανάρρωνε από τη φυματίωση. Ο Καρλ χάρηκε πολύ με αυτή την οικογενειακή επανένωση, που «ήταν μια αχτίδα φωτός για την αγαπημένη

μου σύζυγο μέσα σε μια κατά τα άλλα σκοτεινή ύπαρξη στους δύσκολους καιρούς του πολέμου».[38]

Ο Λούντβιχ Σκελ δεν θα ξανάβλεπε ποτέ τη γυναίκα του και το μικρό τους παιδί. Ενώ οι Βάιριχ είχαν τουλάχιστον τις Κυριακές για να κάνουν μεγάλους περιπάτους με τη μικρή Βιλφρίντε στο καροτσάκι της, εκείνος είχε αναλάβει τη διαχείριση ενός αγροκτήματος στο Δυτικό Μέτωπο. Οι άμαχοι εργάτες του ήταν «όλοι ηλικιωμένοι, πάνω από σαράντα ετών, που έχουν επιστρατευτεί για τη δουλειά», παραπονιόταν ο Λούντβιχ σε επιστολή που έγραψε στον πατέρα του, Όττο. «Τα ζώα, φυσικά, έχουν όλα χαθεί, υπάρχουν μόνο άδειοι στάβλοι».[39] Η στρατιωτική κατάσταση της Γερμανίας είχε γίνει απελπιστική – και όλο και περισσότερο γινόταν φανερό στον Λούντβιχ και σε πολλούς άλλους Γερμανούς ότι τα βάσανά τους δεν είχαν κανένα νόημα πια. Εκτός από την έλλειψη εισαγωγών και τα συνεχιζόμενα εφοδιαστικά προβλήματα που οφείλονταν στην έλλειψη εργατικού δυναμικού, εκείνη τη χρονιά είχε επίσης καταστραφεί σε μεγάλο βαθμό η σοδειά πατάτας, αφήνοντας τους Γερμανούς αμάχους εκτεθειμένους σε λιμό και ασθένειες, καθώς επιβίωναν με ριζώδη λαχανικά που κανονικά προορίζονταν για ζωοτροφή. Ό,τι απέμενε στελνόταν στο μέτωπο, αφήνοντας ελάχιστα για τις γυναίκες και τα παιδιά τον λεγόμενο «χειμώνα των γογγυλιών». Το ποσοστό θνησιμότητας των γυναικών είχε αυξηθεί κατά 11,5% το 1916 σε σύγκριση με τα προπολεμικά επίπεδα. Μέχρι το 1917 η αύξηση είχε φτάσει το 30%. Η σύζυγος του Λούντβιχ, η Γκέρτρουντ, με την οποία είχε παντρευτεί μόλις έναν χρόνο προτού φύγει για τη Γαλλία, πέθανε το 1916. Ο μικρός του γιος, ο Όττο Μαξ, πέθανε το 1917, προτού συμπληρώσει καν έναν χρόνο ζωής. «Και τι έχω χάσει!» έγραψε ο Λούντβιχ στους γονείς του. «Δύο αγαπημένα αδέλφια, τη γυναίκα μου και το μικρό μου αγόρι, που δεν έμελλε να ξαναδώ».[40]

Όσο βαριά κι αν χτυπούσαν τέτοιες προσωπικές τραγωδίες τις γερμανικές οικογένειες, η δυστυχία τους έδειχνε να μην έχει τέλος. Η Ανώτατη Διοίκηση επανέλαβε από τον Φεβρουάριο του 1917 την πολιτική του απεριόριστου υποβρυχιακού πολέμου, η οποία περιελάμβανε επιθέσεις σε εμπορικά πλοία. Αυτό παρέσυρε τις Ηνωμένες Πολιτείες στη σύγκρουση με τους τεράστιους πόρους και το συντριπτικό ανθρώπινο δυναμικό τους, καταρρίπτοντας οριστικά τις γερμανικές ελπίδες για νίκη. Ωστόσο, ο πόλεμος μαινόταν, καθώς η στρατιωτική δικτατορία που είχε αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας επέμενε να αποκομίσει κάτι από αυτόν. Τυφλό απέναντι στα δεινά του ίδιου του γερμανικού λαού, το καθεστώς ακολουθούσε μια πολιτική *Siegfriede* – «ειρήνης της νίκης». Δεν θα υπήρχε ειρήνη μέχρι

η Γερμανία είτε να κέρδιζε κάτι από τον πόλεμο είτε να καταστρεφόταν ολοκληρωτικά από αυτόν.

Ο Χανς Βάγκνερ συνέχιζε να πολεμά στους πρόποδες των Καρπαθίων στη Ρουμανία. Η ζωή του εναλλασσόταν ανάμεσα σε μακρές περιόδους έντονης ανίας και σύντομα ξεσπάσματα ακραίου κινδύνου. Ακόμη και κάτι τόσο καθημερινό όσο το να πάει κανείς στην τουαλέτα μπορούσε να αποδειχθεί επικίνδυνο, όπως διαπίστωσε ένα πρωί ο Χανς όταν θέλησε να ανακουφιστεί. Εκείνη τη στιγμή άκουσε ένα σφύριγμα και λίγα δευτερόλεπτα αργότερα μια οβίδα εξερράγη σε απόσταση εννέα μέτρων. Ένα αιχμηρό θραύσμα οβίδας διέσχισε σφυρίζοντας τον αέρα και έπεσε ακριβώς μπροστά του. Παράξενα γοητευμένος από το γεγονός ότι οι Ρώσοι (που υποστήριζαν το ρουμανικό πεζικό) είχαν επιλέξει να χρησιμοποιήσουν πυροβολικό εναντίον ενός και μόνο άνδρα, άπλωσε το χέρι του και σήκωσε το μεταλλικό θραύσμα. Ήταν ακόμη πυρακτωμένο και το άφησε αμέσως.

Η μεταφορά κουζίνας εκστρατείας στο μετακινούμενο μέτωπο ήταν δύσκολη, καθώς οι Ρουμάνοι είχαν αρχίσει να πλήττουν τις γραμμές ανεφοδιασμού. Έτσι, οι άνδρες συντηρούνταν με τσάι και παξιμάδια. Όταν ανακάλυψαν έναν κοντινό αμπελώνα, συμπλήρωσαν τη φτωχή διατροφή τους με μικρά μοβ σταφύλια. Μετά από λίγο, ο Χανς παρατήρησε ότι τα κόπρανά του είχαν γίνει κόκκινα. Υποθέτοντας ότι αυτό οφειλόταν στα σταφύλια, δεν είπε τίποτα. Σύντομα ένας γιατρός επισκέφθηκε το μέτωπο για να ελέγξει ασθένειες όπως η ελονοσία, η χολέρα, ο τύφος και η δυσεντερία, που οι άνδρες κολλούσαν πολύ εύκολα μέσα στις ανθυγιεινές συνθήκες των χαρακωμάτων. Ο γιατρός μέτρησε τη θερμοκρασία του Χανς και του είπε να πάει αμέσως στο νοσοκομείο πεδίου, χωρίς να έρθει σε επαφή με κανέναν. Τα περιστατικά δυσεντερίας ήταν ήδη αρκετά.

Στη Βαϊμάρη, τα Χριστούγεννα του 1917 ήταν ξανά μοναχικά για τον Καρλ και τη Φρίντελ Βάιριχ. Η Φρίντελ δεν είχε ακόμη αναρρώσει πλήρως από τα προβλήματα στους πνεύμονες, αναγκαζόταν όμως να βοηθά στο κατάστημα, ενώ ο Καρλ είχε μεγάλες βάρδιες στη στρατιωτική διοίκηση στο Hohenzollern. Κανένας από τους δύο δεν είχε χρόνο να φροντίσει το παιδί τους. Στην τρίτη επέτειο του γάμου τους, τον Οκτώβριο, έστειλαν τη Βιλφρίντε ξανά στο Οράνιενμπουργκ για να ζήσει με τη γιαγιά της. Η απουσία του μικρού κοριτσιού ήταν οδυνηρά αισθητή στο μικρό τους διαμέρισμα τα Χριστούγεννα. Όπως οι περισσότεροι κάτοικοι της Βαϊμάρης, έτσι και οι Βάιριχ ήταν κουρασμένοι και αποκαρδιωμένοι. Η έλλειψη επαρκούς τροφής, θέρμανσης και ακόμη και τόσο βασικών ειδών όπως το σαπούνι επηρέαζε την υγεία τους. Ο θάνατος ήταν παντού. Οι άνθρωποι έλεγχαν

με αγωνία τις λίστες των απωλειών για να δουν αν συγκαταλέγονταν οι δικοί τους στους πιο πρόσφατους νεκρούς ή τραυματίες από τη Βαϊμάρη. Όσοι έμεναν πίσω αρρώσταιναν και αδυνάτιζαν όλο και περισσότερο κάθε βδομάδα.

Ο Καρλ και η Φρίντελ Βάιριχ ανυπομονούσαν να δουν ξανά την κόρη τους το καλοκαίρι του 1918. Η Βιλφρίντε ήταν πλέον σχεδόν τριών ετών και θα είχε μάθει νέες λέξεις και δεξιότητες υπό τη φροντίδα της στοργικής γιαγιάς της. Οι γονείς της προσπαθούσαν όσο μπορούσαν να αποσπάσουν το μυαλό τους από τον οδυνηρό αποχωρισμό από το μοναχοπαίδι τους. Είχαν παρακολουθήσει εννέα θεατρικές παραστάσεις μέσα στους σκοτεινούς μήνες του Ιανουαρίου και του Φεβρουαρίου. Καθώς ο χειμώνας έδινε τη θέση του στην άνοιξη, επισκέπτονταν συγγενείς και έκαναν πεζοπορίες με φίλους ή με τη μητέρα του Καρλ, που ερχόταν από το Άιζεναχ για να τους δει. Ο χρόνος μέχρι να ξανασυναντήσουν τη Βιλφρίντε περνούσε μέσα σε έναν πυρετό δουλειάς και περισπασμών. Δεν μπορούσαν όμως να αποφύγουν τη σκέψη ότι μεγάλωνε χωρίς αυτούς, ότι έπαιζε με παιδιά που δεν γνώριζαν και ότι μάθαινε να περπατά και να μιλά κοντά στη γιαγιά της και όχι στους γονείς της. Αυτό έπρεπε να αλλάξει μόλις θα τελείωνε ο πόλεμος. Τότε η Φρίντελ θα είχε τον χρόνο να αναρρώσει πλήρως, ο Καρλ θα μπορούσε να αφοσιωθεί στο κατάστημα και θα ενώνονταν ξανά ως οικογένεια όταν το παιδί τους θα επέστρεφε στο σπίτι.

Τέτοιες ονειροπολήσεις βοηθούσαν τον Καρλ να αντέχει τις δύσκολες εβδομάδες και μήνες, αλλά διακόπηκαν απότομα στα τέλη Ιουνίου. Ο Καρλ έλαβε ένα μήνυμα από την αδελφή της Φρίντελ, τη Χέντβιχ, από το Οράνιενμπουργκ, που τον χτύπησε «σαν κεραυνός».[41] Η μικρή Βιλφρίντε ήταν βαριά άρρωστη. «Φαινομενικά ατάραχος εξωτερικά, αλλά με την καρδιά γεμάτη πόνο», ο Καρλ δεν είπε τίποτα στη σύζυγό του, αλλά την παρότρυνε να ταξιδέψει αμέσως στο Οράνιενμπουργκ. Ικέτευσε τον διοικητή του και πήρε άδεια να την ακολουθήσει λίγο αφότου είχε αναχωρήσει η σύζυγός του.

Όταν ο Καρλ έφτασε στο σπίτι των πεθερικών του στις 3 Ιουλίου 1918, βρέθηκε σε έναν ζωντανό εφιάλτη. Η Φρίντελ και η μητέρα της βρίσκονταν σε κατάσταση «σπαρακτικής» οδύνης. Η Βιλφρίντε, το «αγαπημένο του κορίτσι», κειτόταν ακίνητη και άψυχη μέσα σε ένα μικρό λευκό φέρετρο. Το παιδί είχε πάθει εγκεφαλίτιδα και πέθανε στην αγκαλιά της μητέρας και της γιαγιάς του. Ο Καρλ και η Φρίντελ ήταν απαρηγόρητοι. Μουδιασμένοι από τον πόνο, ακολούθησαν την πομπή που μετέφερε το μικρό ξύλινο κουτί με το άψυχο σώμα του μοναδικού τους παιδιού στο κοιμητήριο του Οράνιενμπουργκ. Ο πάστορας Τίλε, που τους είχε

παντρέψει τέσσερα χρόνια νωρίτερα, μίλησε στον μικρό της τάφο. Την επόμενη μέρα, οι συντετριμμένοι γονείς επέστρεψαν μόνοι και αδειανοί στη Βαϊμάρη.

Το υπόλοιπο καλοκαίρι του 1918 για τους Βάιριχ πέρασε μέσα σε μια ζοφερή θολούρα. Νιώθοντας ενοχές, αναρωτιούνταν ξανά και ξανά: γιατί χάσαμε τόσο μεγάλο μέρος από τη σύντομη ζωή της κόρης μας; Κάθε φορά που έβλεπαν άλλες οικογένειες με τα «ζωηρά παιδιά» τους, σουβλιές ενοχής και πόνου διαπερνούσαν το ζευγάρι. Δεν υπήρχε όμως χρόνος για πένθος. Η κατάσταση με τα τρόφιμα είχε γίνει δραματική· η υγεία τους θα επιδεινωνόταν σύντομα αν δεν αφιέρωναν τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο τους στην εξεύρεση τροφής όπου μπορούσαν.

Έτσι, επιδόθηκαν σε «εξορμήσεις για τρόφιμα» στην ύπαιθρο, όπως και πολλοί άλλοι Γερμανοί. Έξω από τα όρια της πόλης «δεν ίσχυε κανένας νόμος», σημείωνε ο Καρλ στο ημερολόγιό του. Το αυστηρό σύστημα δελτίων, που είχε επιβληθεί με στρατιωτικό νόμο, δεν επαρκούσε πλέον για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών. Στα χωριά όμως μπορούσαν να γίνουν ανταλλαγές και παντός είδους συμφωνίες. Ο Καρλ συνδύαζε αυτές τις εξορμήσεις με τις πεζοπορίες που τόσο συχνά τον βοηθούσαν να διατηρεί τη λογική του. Μια μέρα περπάτησε μέχρι τον μύλο του Κόσπεντα, κοντά στην Ιένα, όπου προμηθεύτηκε λίγο αλεύρι. Μια άλλη φορά πήγε με τη Φρίντελ στην πόλη Μάγκνταλα, όπου κάποιοι φίλοι τούς έδωσαν λίγο πολύτιμο κρέας. Το λίπος για το μαγείρεμα αποτελούσε επίσης μόνιμο πρόβλημα. Οι Βάιριχ μάζευαν συχνά καρπούς οξιάς από τα δάση, από τους οποίους μπορούσε να εξαχθεί λάδι. Όσο απελπιστική κι αν γινόταν η κατάστασή τους, τίποτα δεν μπορούσε να καλύψει το κενό που είχε αφήσει ο θάνατος της κόρης τους στη ζωή τους.

Οι κάτοικοι της Βαϊμάρης που πολεμούσαν στο Δυτικό Μέτωπο έρχονταν αντιμέτωποι με την απόλυτη σφαγή τους τελευταίους μήνες του πολέμου. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1918, καθένα από τα τρία τάγματα του 94ου Συντάγματος είχε κατά μέσο όρο μόλις σαράντα στρατιώτες. Οι άνδρες του 94ου αποδεκατίζονταν συνεχώς και αναπληρώνονταν ξανά και ξανά, καθώς οι στρατιώτες σκοτώνονταν, τραυματίζονταν ή αρρώσταιναν στον μάταιο αγώνα τους. Από τον άμαχο πληθυσμό γινόταν όλο και πιο δύσκολο να επιστρατευθούν νέοι άνδρες. Στις αρχές Οκτωβρίου, ο Μεγάλος Δούκας Βίλχελμ Ερνστ έγραψε στη σύζυγό του, υποβαθμίζοντας πικρά την πραγματικότητα: «Η κατάσταση δυστυχώς δεν φαίνεται και τόσο ρόδινη».[42]

Το ίδιο ίσχυε και για όσους βρίσκονταν στη Βαϊμάρη. Τον Οκτώβριο, το σχολείο της Γιούτα Χέκερ έκλεισε ξανά. Είχε διοριστεί νέος διευθυντής, ο

σαραντατετράχρονος καθηγητής Δρ Γιούλιους Φόιγκτ (Julius Voigt), ο οποίος είχε υπηρετήσει στον πόλεμο για πάνω από τρία χρόνια προτού ανακληθεί την άνοιξη του 1918 για να αναλάβει το Sophienstift μετά τον θάνατο του προκατόχου του, Δρος Γκλάζερ. Ο Φόιγκτ ήταν ένας μορφωμένος άνθρωπος που είχε ζήσει στη Γαλλία, την Αγγλία και την Κωνσταντινούπολη μεταξύ 1900 και 1903.[43] Όσο ικανός κι αν ήταν, ήταν αδύνατο να κρατήσει το σχολείο σε λειτουργία το φθινόπωρο του 1918, όταν ξέσπασε μία από τις πιο θανατηφόρες πανδημίες στην ιστορία. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ισπανική γρίπη σκότωσε δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους, ενώ μόλυνε σχεδόν το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού.

Στη Βαϊμάρη, η ασθένεια σάρωνε εργοστάσια, νοσοκομεία και σχολεία. Οι άνθρωποι καλούνταν να μην εμφανίζονται πουθενά αν ήταν άρρωστοι. Το κλείσιμο του Sophienstift ήταν ένα από τα πολλά απεγνωσμένα μέτρα που είχαν παρθεί για την ανάσχεση της πανδημίας. Η δεκατετράχρονη πλέον Γιούτα είχε χρόνο να παρακολουθεί φάλαγγες ρημαγμένων στρατιωτών να επιστρέφουν κατά μήκος του δρόμου του Λίντενμπεργκ. Το θέαμα ήταν θλιβερό: φθαρμένες γκρίζες στολές, κάποιες με τις επωμίδες ξηλωμένες. Σε αυτόν τον δρόμο, όπως θυμόταν αργότερα, η Γιούτα έβλεπε την ιστορία να εκτυλίσσεται μπροστά στα μάτια της.

Αργά το βράδυ της 7ης Νοεμβρίου, ο Άουγκουστ Μπάουντερτ (August Baudert) επέστρεψε με το τρένο από το Βερολίνο στη Βαϊμάρη. Ήταν λιγάκι ανήσυχος, αλλά αποφασισμένος να βρίσκεται στο σπίτι του σε αυτούς τους ταραγμένους καιρούς. Πενήντα οκτώ ετών πλέον, είχε βαθουλωμένα μάτια, που πλαισιώνονταν από αραιά μαλλιά και μουστάκι. Ο Μπάουντερτ είχε μεγαλώσει σε μια εργατική οικογένεια περίπου είκοσι χιλιόμετρα νότια της Βαϊμάρης. Προτού στραφεί στην πολιτική δράση ήταν ειδικευμένος εργάτης στην υφαντουργία. Το 1906 μετακόμισε στη Βαϊμάρη για να αναλάβει θέση στο τοπικό παράρτημα του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, του οποίου ήταν μέλος σχεδόν σαράντα χρόνια.

Για να βοηθήσει τους εργάτες της Βαϊμάρης να συνδέονται μεταξύ τους και να συντονίζονται σε απεργίες και πολιτικές κινητοποιήσεις, είχε πιέσει για την ανέγερση ενός ολοκαίνουργιου κεντρικού κτηρίου για το κίνημά τους. Το ονομαζόμενο Volkshaus, δηλαδή «Λαϊκό Σπίτι», εγκαινιάστηκε το 1908 και ο Μπάουντερτ ήλπιζε ότι θα «τιμά το όνομά του τώρα και για πάντα».[44] Το κομψό, κίτρινο, διώροφο κτήριο προσέλκυσε αμέσως γνωστούς Γερμανούς σοσιαλιστές και κομμουνιστές, όπως την Κλάρα Τσέτκιν (Clara Zetkin), τη Ρόζα Λούξεμπουργκ (Rosa Luxemburg) και τον Καρλ Λίμπκνεχτ (Karl Liebknecht), οι οποίοι μίλησαν όλοι στη μεγάλη αίθουσά του πριν από τον πόλεμο. Στέγαζε συλλόγους, διέθετε

βιβλιοθήκη και οργάνωνε εκπαιδευτικά μαθήματα. Υπήρχαν ακόμη και σχέδια να φτιαχτεί αίθουσα μπόουλινγκ.

Έχοντας αφήσει το αποτύπωμά του στη Βαϊμάρη με το Volkshaus, ο Μπάουντερτ εξελέγη το 1912 βουλευτής της πόλης στο γερμανικό κοινοβούλιο. Με αυτή του την ιδιότητα είχε δει και είχε ακούσει πράγματα στη γερμανική πρωτεύουσα κατά την πρώτη εβδομάδα του Νοεμβρίου 1918 που θύμιζαν επανάσταση. Ο Αμερικανός πρόεδρος Γούντροου Ουίλσον (Woodrow Wilson) είχε καταστήσει απολύτως σαφές ότι δεν θα υπήρχε ειρήνη για τη Γερμανία αν δεν καταργούνταν η μοναρχία και δεν εκδημοκρατιζόταν το πολιτικό σύστημα από τη βάση. Για πολλούς Γερμανούς εργάτες, που είχαν επωμιστεί το βάρος του βάναυσου πολέμου που είχε διεξαγάγει ο Κάιζερ και η κυβέρνησή του μέχρι το πικρό τέλος, αυτό δεν αρκούσε. Για τους πιο ριζοσπάστες, είχε φτάσει η στιγμή να ανατρέψουν ολόκληρο το κοινωνικό καθεστώς – και η ευκαιρία ίσως να μην παρουσιαζόταν ξανά. Δεν είχε ξεσπάσει άλλωστε η Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία μέσα από τη δυστυχία και την ήττα στον πόλεμο έναν χρόνο νωρίτερα; Ίσως να ακολουθούσε μια Νοεμβριανή Επανάσταση στη Γερμανία. Η σκέψη αυτή ενθουσίαζε κάποιους και τρόμαζε κάποιους άλλους.

Τι θα σήμαινε το τέλος του πολέμου για τη Γερμανία; Όσοι συνδέονταν με τον Κάιζερ φοβούνταν τα χειρότερα. Ο εξάδελφός του, ο τσάρος της Ρωσίας Νικόλαος Β΄, είχε συλληφθεί από τους επαναστάτες και δολοφονήθηκε σε ένα υπόγειο μαζί με ολόκληρη την οικογένειά του στις 17 Ιουλίου 1918. Τώρα φαινόταν πως μια παρόμοια αλληλουχία γεγονότων είχε τεθεί σε κίνηση και στη Γερμανία. Ο πόλεμος είχε χαθεί και οι ναύτες στο λιμάνι του Κιέλου στασίασαν στις 3 Νοεμβρίου. Το SMS Thüringen, ένα θωρηκτό τύπου dreadnought, με βαρέα πυροβόλα μεγάλου διαμετρήματος, που είχε ονομαστεί παρουσία του Μεγάλου Δούκα Βίλχελμ Ερνστ το 1909 και επανδρωνόταν κυρίως από ναύτες της Θουριγγίας, ήταν από τα πρώτα που επαναστάτησαν. Η στάση στο Κίελο πυροδότησε ένα επαναστατικό κύμα που εξαπλώθηκε σε όλη τη Γερμανία, γκρεμίζοντας τα προπύργια της εξουσίας στο πέρασμά του. Ήταν πλέον ζήτημα χρόνου να φτάσει και στο Βερολίνο. Στην πρωτεύουσα κυκλοφορούσαν τρομακτικές φήμες και επικρατούσε ελπιδοφόρα αγαλλίαση. «Υπήρχε ένα βουητό που δεν περιγράφεται», έγραψε ο Μπάουντερτ στα απομνημονεύματά του. «Κυκλοφορούσαν οι πιο απίθανες φήμες».[45]

Στη Βαϊμάρη, ο Μπάουντερτ είχε ήδη δει τη στρατιωτική πειθαρχία να καταρρέει μήνες νωρίτερα. Στις αρχές του καλοκαιριού του 1918 είχε παρατηρήσει στρατιώτες να πίνουν σε «εύθυμες συντροφιές», αφού «υποτίθεται ότι “είχαν αποκοπεί” από τις μονάδες τους και είχαν κρίνει σκόπιμο να επιστρέψουν στο σπίτι».[46]

Οι υπενθυμίσεις του Μπάουντερτ ότι μπορεί να τιμωρούνταν αντιμετωπίζονταν με σαρκασμό. Η ατμόσφαιρα στους στρατώνες γινόταν όλο και πιο τεταμένη, καθώς αυξανόταν το ποσοστό των πολιτικοποιημένων εργατών. Κάποιοι, ιδιαίτερα από το μοναδικό μεγάλο βιομηχανικό συγκρότημα της πόλης, το Weimar Werke, είχαν μέχρι τότε εξαιρεθεί από την επιστράτευση, επειδή η εργασία τους στα μετόπισθεν θεωρούνταν απαραίτητη. Όσο όμως το καθεστώς βυθιζόταν στην απελπισία, όλο και περισσότεροι καλούνταν στα όπλα. Οι εργάτες δεν άφηναν ούτε τις πολιτικές τους απόψεις ούτε την περιφρόνησή τους για το καθεστώς έξω από τις πύλες των στρατώνων. Οι αναταραχές και οι λιποταξίες έγιναν συνήθη φαινόμενα τον τελευταίο χρόνο του πολέμου.

Ένα από τα τρένα που έφυγαν από τη Βαϊμάρη στις αρχές του 1918 με 200 άνδρες έφτασε στο μέτωπο με μόλις πενήντα.[47] Οι υπόλοιποι είχαν διαφύγει, καθυστερώντας να επανεμφανιστούν στη Βαϊμάρη. Κυκλοφορούσαν φήμες ότι ένας στρατιώτης είχε πυροβολήσει εναντίον του ανακτόρου του Μεγάλου Δούκα. Όσοι επιστρατεύονταν στην τελευταία απελπισμένη ζαριά του καθεστώτος δεν ανησυχούσαν μόνο για τη δική τους ζωή, αλλά και για εκείνη των αγαπημένων τους που είχαν μείνει πίσω. «Η δυστυχία έχει φτάσει στο αποκορύφωμά της», γράφει ο Μπάουντερτ στο ημερολόγιό του τον Αύγουστο του 1918· «πεινάμε και τώρα μας περιμένουν εβδομάδες χωρίς κρέας, και όλα αυτά με τρεις λίβρες ψωμί για επτά μέρες χωρίς κανένα άλειμμα. Θλιβεροί καιροί!».[48]

Πυροδοτημένη από τη στάση στο Κίελο, η Γερμανική Επανάσταση εξαπλώθηκε προς τον Νότο, προκαλώντας εξεγέρσεις σε στρατώνες και αεροπορικές βάσεις σε ολόκληρη τη χώρα. Έφτασε και στη Βαϊμάρη, όταν, παρά το επικείμενο τέλος του πολέμου, ένας από τους εφεδρικούς της λόχους έλαβε διαταγή πορείας στις 7 Νοεμβρίου. Δυσαρεστημένοι στρατιώτες σύρθηκαν στην αυλή το βράδυ, αλλά ένας από αυτούς είχε φτάσει στα όριά του. Βγήκε από τη γραμμή και πέταξε το όπλο του στο έδαφος. Για μια στιγμή επικράτησε νεκρική σιγή. Έπειτα, μερικοί αξιωματικοί συνήλθαν από την αποσβολωμένη τους δυσπιστία μπροστά σε αυτή την απροκάλυπτη επίδειξη περιφρόνησης και τον απομάκρυναν. Οι σύντροφοί του οδηγήθηκαν στον σιδηροδρομικό σταθμό για να αναχωρήσουν για το μέτωπο, όμως τελικά κι άλλοι στρατιώτες το έβαλαν στα πόδια, αφήνοντας πίσω τα όπλα τους. Τη νύχτα, ενώ ο βουλευτής τους Μπάουντερτ επέστρεφε από το Βερολίνο, οι εναπομείναντες στρατιώτες στους στρατώνες της Βαϊμάρης συζητούσαν τι έπρεπε να κάνουν. Κομμάτια χαρτιού περνούσαν από χέρι σε χέρι. Είχαν ήδη αποφασίσει. Θα αντιστέκονταν σε κάθε μελλοντική διαταγή. Η Βαϊμάρη δεν θα έμενε αμέτοχη στην επανάσταση.

Ο Μπάουντερτ ξύπνησε το επόμενο πρωί και διαπίστωσε ότι εκείνη η μέρα του Νοεμβρίου ήταν γκρίζα και ομιχλώδης. Χαιρόταν που είχε επιστρέψει στο σπίτι του. Η Γερμανία ήταν ένα βαρέλι μπαρούτι – το ίδιο και η Βαϊμάρη. Ήθελε να βρίσκεται εδώ, κοντά στους ανθρώπους που τον είχαν εκλέξει. Όπως κι εκείνοι, ήθελε αλλαγή. Μια νέα Γερμανία, μια νέα Βαϊμάρη. Αλλά χωρίς αιματοχυσία. Ήταν ένας μετριοπαθής σοσιαλδημοκράτης και είχε επιλέξει να παραμείνει στο SPD, παρά να ενταχθεί στη ριζοσπαστικότερη απόσχιση του 1917, το USPD (Ανεξάρτητο SPD). Πίστευε στον νόμο και την τάξη και στη μεταρρύθμιση αντί για την επανάσταση.

Ο Μπάουντερτ ντύθηκε και κατευθύνθηκε προς τα γραφεία του SPD. Συζητούσε τις εντυπώσεις του από το Βερολίνο με τον συνάδελφό του στο κόμμα Χέρμαν Λέμπερ (Hermann Leber), όταν χτύπησε το κουδούνι. Δύο κατώτεροι αξιωματικοί ζητούσαν να τον δουν. «Οι στρατιώτες δεν μπορούν πλέον να συγκρατηθούν», ανέφερε λαχανιασμένος ο ένας. «Αν δεν ενεργήσουμε γρήγορα, θα χυθεί αίμα».[49] Ο Μπάουντερτ έβλεπε μόνο μία διέξοδο. Αν η οργή δεν μπορούσε να συγκρατηθεί, ίσως να μπορούσε να διοχετευτεί σε συγκεκριμένη κατεύθυνση. Αποφάσισε να συμμετάσχει και να ηγηθεί των διαδηλώσεων που είχαν προγραμματιστεί για το βράδυ. Ο Λέμπερ συνοφρυώθηκε. Ήταν σίγουρος ο Μπάουντερτ ότι αυτό ήταν καλή ιδέα; Ως βουλευτής, προσέδιδε στις επικείμενες ταραχές μια επίφαση νομιμότητας. Όλα θα μπορούσαν να καταλήξουν σε αιματοχυσία αν η στρατιωτική ηγεσία, την οποία δεν είχε υπό τον έλεγχό του, αντιδρούσε βίαια. Ο Μπάουντερτ είχε αναλάβει την ευθύνη για κάτι που, ουσιαστικά, ισοδυναμούσε με πραξικόπημα. Πόνταρε τα πάντα στο προσωπικό του κύρος απέναντι σε όλες τις πλευρές.

Ο Μπάουντερτ έφυγε από το γραφείο του και επισκέφθηκε τον αρχηγό της αστυνομίας, τον Μπέρεκε (Bährecke), για να τον προτρέψει σε αυτοσυγκράτηση εκ μέρους των αρχών. Στη συνέχεια, μίλησε με τον συνταγματάρχη φον Ντάλβιγκ (Oberst von Dalwigk), διοικητή των στρατώνων της Βαϊμάρης, και τον έπεισε να λειτουργήσει ως μεσολαβητής ανάμεσα στους εξοργισμένους στρατιώτες και τον Μεγάλο Δούκα. Θα παρευρισκόταν στο Σλος για να μεταφέρει τα αιτήματά τους. Τέλος, αντιπρόσωποι των στρατιωτών συγκεντρώθηκαν στο Volkshaus για να εκλέξουν ένα συμβούλιο και να διατυπώσουν τα αιτήματά τους, με κυριότερα τα εξής: να σταματήσουν οι μεταφορές στρατευμάτων στο μέτωπο και να παραιτηθεί ο Κάιζερ και όλοι οι Γερμανοί δούκες. Το σκηνικό για τη Νοεμβριανή Επανάσταση της Βαϊμάρης είχε πλέον στηθεί.

Εκείνο το βράδυ εκατοντάδες στρατιώτες συγκεντρώθηκαν στην Κάρλσπλατς, πίσω από το κατάστημα του Καρλ Βάιριχ. Μπροστά από το κεντρικό ταχυδρομείο

της πόλης, ένα επιβλητικό κτήριο σε ρυθμό ιταλικής Αναγέννησης, ένας ένστολος επικεφαλής απευθύνθηκε στους άνδρες, τονίζοντας την ανάγκη για απόλυτη πειθαρχία. Καμία βία! Εργάτες ενώθηκαν με τους στρατιώτες, κάποιοι κρατώντας κόκκινες σημαίες. Οι γυναίκες αποτελούσαν σημαντικό μέρος του πλήθους. Ο δήμαρχος Μάρτιν Ντόνντορφ (Martin Donndorf), ένας πενηντάρης με γυαλιά και περιποιημένο μουστάκι, παρακολουθούσε με έντονη ανησυχία, φοβούμενος ότι οι λεηλασίες και οι βανδαλισμοί θα ασχήμαιναν την όμορφη πόλη του. Εκείνο το βράδυ στο Αυλικό Θέατρο παιζόταν η όπερα *Donna Diana*, αλλά πολλές από τις θέσεις που είχαν κρατηθεί έμειναν τελικά άδειες. «Στο θέατρο άρχιζε μια κωμωδία, ενώ στη σκληρή πραγματικότητα έξω άρχιζε ένα δράμα», συλλογιζόταν ο Μπάουντερτ.[50]

Το μόνο πρόβλημα ήταν ότι κανείς από τους «ηθοποιούς» δεν γνώριζε το σενάριο. Πώς οργανώνεται άραγε μια επανάσταση; Η Βαϊμάρη δεν διέθετε ένα εδραιωμένο αστικό προλεταριάτο διαπαιδαγωγημένο στη λενινιστική θεωρία. Οι επίδοξοι επαναστάτες δεν γνώριζαν καν τους στίχους της «Διεθνούς», του ύμνου του παγκόσμιου σοσιαλισμού. Έτσι, το πλήθος ξεκίνησε την πορεία του μέσα σε αμήχανη σιωπή, με «μια απερίγραπτη σοβαρότητα» να το βαραίνει, όπως θυμόταν ο Μπάουντερτ.[51] Τελικά κάποιος επιχείρησε να τραγουδήσει ένα γνωστό εργατικό τραγούδι. Οι υπόλοιποι ακολούθησαν και ο Μπάουντερτ οδήγησε περίπου 1.000 άνδρες και γυναίκες προς το Σλος.

Όταν έφτασαν στην κατοικία του Μεγάλου Δούκα, όλα εξελίχθηκαν σύμφωνα με το σχέδιο. Ο συνταγματάρχης φον Ντάλβιγκ στεκόταν παρών καθώς διαβάζονταν τα αιτήματα των στρατιωτών. Έπειτα ο Μπάουντερτ εκφώνησε έναν λόγο, στον οποίο επανέλαβε την απαίτηση για την παραίτηση του Κάιζερ και του Μεγάλου Δούκα. Το πλήθος ξέσπασε σε επευφημίες, όμως η οργή που είχε συσσωρευτεί επί τέσσερα χρόνια δυστυχίας βρήκε κι άλλες διεξόδους. Στο άκουσμα των βασιλικών ονομάτων, ακούστηκαν αποδοκιμασίες, σφυρίγματα και ύβρεις, που έδωσαν στον Μπάουντερτ την εντύπωση ότι «η παραμικρή αφορμή θα αρκούσε για να πυροδοτηθεί η έφοδος στο Σλος».[52]

Ο Μεγάλος Δούκας Βίλχελμ Ερνστ είχε εγκαταλείψει το παλάτι και είχε μεταφέρει την οικογένειά του στο σπίτι του δικηγόρου της Βαϊμάρης Χέρμαν Γιεκ (Hermann Jöck). Καθώς δεν υπήρχε άμεσος στόχος, η επανάσταση πήρε μη βίαιη τροπή. Ο φον Ντάλβιγκ αποδέχθηκε όλα τα αιτήματα. Το Συμβούλιο των Στρατιωτών απελευθέρωσε συντρόφους τους που είχαν φυλακιστεί για πειθαρχικά παραπτώματα. Στη συνέχεια κατέλαβαν το ταχυδρομείο, τον σιδηροδρομικό σταθμό,

τα γραφεία τηλεπικοινωνιών και τα τυπογραφεία χωρίς αντίσταση. Το κοντινό αεροδρόμιο της Νόρα έθεσε τα αεροπλάνα και τα οχήματά του στη διάθεση των επαναστατών. Οι τυπογράφοι βάλθηκαν να δουλέψουν σκληρά για να διαδώσουν την είδηση: η Βαϊμάρη βρισκόταν πλέον στα χέρια των εργατών και των στρατιωτών.

Το Σάββατο 9 Νοεμβρίου 1918 ήταν μια αξέχαστη τριακοστή τρίτη επέτειος γενεθλίων για τον Καρλ Βάιριχ. Η στρατιωτική του ζωή είχε τελειώσει. Το ίδιο και η Γερμανία όπως την ήξερε. «Έχοντας υπάρξει μόλις σαράντα επτά χρόνια», σημείωνε στο ημερολόγιό του, η «πατρίδα μου […] με τη μορφή της Γερμανικής Αυτοκρατορίας είχε καταρρεύσει».[53] Ένα από τα θετικά ήταν ότι θα είχε επιτέλους χρόνο να ασχοληθεί ξανά με το κατάστημά του, όταν θα καταλάγιαζαν τα πράγματα. Προς το παρόν, η πόλη γύρω του άλλαζε ραγδαία, τόσο στην όψη όσο και στην ατμόσφαιρα που επικρατούσε. Αεροπλάνα που έσερναν κόκκινα πανό έριχναν παντού προκηρύξεις, οι οποίες μετέδιδαν την είδηση:

> *Σύντροφοι και στρατιώτες!*
> *Η επανάσταση προελαύνει. Η ώρα της μοίρας μας έφτασε. Η στρατιωτική εξουσία βρίσκεται στα χέρια μας και θα ακολουθήσει η πολιτική. Ακούστε μας. Ακολουθήστε τις οδηγίες μας. Απαιτούνται απόλυτη ψυχραιμία και αποφασιστικότητα. Οι λεηλασίες και η χυδαία συμπεριφορά είναι ανάξιες. Οι λεηλασίες και άλλα αδικήματα θα τιμωρούνται αυστηρά – δεν αποκλείεται ακόμη και η θανατική ποινή. Όλοι οι εργάτες είναι με το μέρος μας και θα εκλέξουν ένα Συμβούλιο Εργατών. Οι εκλεγμένοι σας εκπρόσωποι θα σας οδηγήσουν στον στόχο. Ο στόχος δεν είναι μακριά!*
>
> *Ζήτω η σοσιαλιστική δημοκρατία!*
>
> *Το Συμβούλιο Στρατιωτών*[54]

Πολλοί κάτοικοι της Βαϊμάρης ανησυχούσαν. Μήπως αυτά τα δραματικά γεγονότα οδηγούσαν σε χάος και ανομία; Το Συμβούλιο των Στρατιωτών είχε υποσχεθεί ότι δεν θα συνέβαινε κάτι τέτοιο. Η δημόσια ζωή θα συνεχιζόταν όπως πριν. Όμως τίποτα δεν έμοιαζε όπως πριν. Αν και η πλειονότητα των πολιτών συμμορφώθηκε με το νέο καθεστώς, μια μικρή ομάδα στασιαστών απολάμβανε μάλλον αυτή τη στιγμιαία χαλάρωση της τάξης. Κάποιοι έκαναν βόλτες με επιταγμένα αυτοκίνητα στους στενούς δρόμους της Βαϊμάρης. Άλλοι είχαν πάρει άλογα από το Μάρσταλ,*

* Marstall (Μάρσταλ): οι πρώην δουκικοί στάβλοι της Βαϊμάρης, κτηριακό συγκρότημα που στέγαζε τους στάβλους, τα αμαξοστάσια και τις βοηθητικές υπηρεσίες της αυλής. Από το 1936 χρησιμοποιήθηκε ως έδρα της Γκεστάπο (Σ.τ.Μ.).

τους στάβλους της αυλής, και προσπαθούσαν να διασχίσουν με αυτά το κέντρο της πόλης, παρότι ήταν φανερό ότι δεν ήξεραν να ιππεύουν. Για άλλη μια φορά, ο Άουγκουστ Μπάουντερτ πήρε την κατάσταση στα χέρια του, συγκροτώντας γρήγορα ένα Συμβούλιο Εργατών ώστε να αποκτήσουν οι επαναστάτες πολιτική ικανότητα λήψης αποφάσεων. Η πρόχειρα αυτή συγκροτημένη ομάδα δεν άργησε να λάβει την πρώτη της απόφαση: ο Μεγάλος Δούκας έπρεπε να παραιτηθεί αμέσως.

Ο Βίλχελμ Ερνστ είχε επιστρέψει τη νύχτα στην κατοικία του και ένιωθε συντετριμμένος. Γύρω στο μεσημέρι κάλεσε τον Μπάουντερτ. Όταν έφτασε ο βουλευτής, μια πόρτα δίπλα στην κεντρική είσοδο άνοιξε αμέσως για εκείνον. Μέσα στο δωμάτιο, ένας υπηρέτης πήρε το παλτό του και τον οδήγησε στον Χούγκο φον Φριτς (Hugo von Fritsch), έναν άνδρα με ξανθά μαλλιά και μουστάκι, με επίσημους τρόπους, που ήταν υπεύθυνος για τη λειτουργία της αυλής. Ο φον Φριτς τον ρώτησε αν είχε αντίρρηση να παρευρίσκεται ο δικηγόρος Χέρμαν Γιεκ ως μάρτυρας της συνομιλίας του με τον Βίλχελμ Ερνστ. Ο Μπάουντερτ απάντησε πως δεν τον ενδιέφερε ποιος άλλος θα ήταν παρών. Προς έκπληξή του, ο φον Φριτς ξέσπασε αμέσως σε κλάματα. Ήταν πολύ προσωπικό το ζήτημα για εκείνον· ζήτησε αμήχανα συγγνώμη, ρουθουνίζοντας και προσπαθώντας να συνέλθει. Ο Μπάουντερτ του είπε ότι τα δάκρυά του τον τιμούσαν ως υπηρέτη του αφέντη του, αλλά δεν μπορούσαν να αλλάξουν την αναπόφευκτη μοίρα που περίμενε όλους τους Γερμανούς δούκες. Ρουθουνίζοντας ακόμη λίγο, ο φον Φριτς οδήγησε τον επισκέπτη από μια σκάλα στην αίθουσα υποδοχής. Η κατάσταση φαινόταν παράξενη στον Μπάουντερτ. «Και να που ήμουν φιλοξενούμενος στην αυλή!» συλλογιζόταν ο πρώην εργάτης υφαντουργίας.

Ο δικηγόρος Γιεκ περίμενε ήδη στην αίθουσα και ο φον Φριτς άφησε τους δύο άνδρες μόνους, πηγαίνοντας να ειδοποιήσει τον Βίλχελμ Ερνστ. Ο Μεγάλος Δούκας μπήκε τελικά στο δωμάτιο ντυμένος με μια απλή γκρίζα στολή, χωρίς διακριτικά βαθμού ή παράσημα. Το πρόσωπό του ήταν σαν πέτρινη μάσκα, πίσω από την οποία ο Μπάουντερτ διέκρινε έναν άνθρωπο του οποίου «η ψυχή είχε συντριβεί».[55] «Καλησπέρα, κύριε Μπάουντερτ», ξεκίνησε ο Βίλχελμ Ερνστ, «εσείς είστε ρεπουμπλικανός, εγώ μοναρχικός, αλλά είμαστε και οι δύο άνθρωποι». Ο Μπάουντερτ παραδέχθηκε ότι το ζήτημα μπορούσε να διευθετηθεί με πολιτισμένο τρόπο, αλλά επέμεινε ότι η πλήρης και άμεση παραίτηση ήταν η μόνη λύση. Ο Βίλχελμ Ερνστ δεν είχε πια τη δύναμη να αντισταθεί. Παραδομένος στη μοίρα του, συμφώνησε να θέσει τέλος στη δυναστεία του. «Έκανα ό,τι μπορούσα», είπε ήσυχα ο τελευταίος Μεγάλος Δούκας της Σαξονίας-Βαϊμάρης-Άιζεναχ.[56]

Ο Χανς Βάγκνερ δεν γνώριζε ακόμη ότι ο Μεγάλος Δούκας του είχε παραιτηθεί. Ούτε ότι ο Κάιζερ είχε εξαναγκαστεί να κάνει το ίδιο, ανοίγοντας τον δρόμο για την ανακωχή που η Γερμανία θα υπέγραφε στις 11 Νοεμβρίου. Ο νεαρός στρατιώτης είχε αναρρώσει από δυσεντερία και κατόπιν είχε απομακρυνθεί από τη Ρουμανία, όταν η χώρα αναγκάστηκε να αποσυρθεί από τον πόλεμο και να συνάψει συνθήκη με τις Κεντρικές Δυνάμεις τον Μάιο του 1918, μετά την αποχώρηση της Ρωσίας τον προηγούμενο χρόνο. Βρισκόταν πλέον στο Λαρ της Βάδης, στη νότια Γερμανία. Το Λαρ ήταν αρκετά ασφαλές, αλλά ο Χανς δεν έβλεπε κανένα νόημα να συνεχίσει να εκπαιδεύει νεοσύλλεκτους για έναν πόλεμο που δεν μπορούσε να κερδηθεί. Αποφάσισε να δοκιμάσει την τύχη του και να ζητήσει άδεια τεσσάρων εβδομάδων. Προς έκπληξή του, εγκρίθηκε. Ο Χανς πήγε αμέσως στον σταθμό και επιβιβάστηκε σε ένα τρένο τόσο ασφυκτικά γεμάτο που οι στρατιώτες κρέμονταν απ' έξω «σαν παχιά σταφύλια».[57] Στις 10 Νοεμβρίου 1918, έπειτα από τέσσερα χρόνια πολέμου, ο Χανς επέστρεφε σπίτι.

Ο Άρτουρ Σμιτ επέστρεψε επίσης στο σπίτι, ζωντανός και με έναν Σιδηρούν Σταυρό στο στήθος. Επιτέλους μπόρεσε να επανενωθεί με τη σύζυγό του Ρόζα και τα δύο μεγαλύτερα παιδιά τους, πλέον δεκατεσσάρων και έντεκα ετών. Ο μικρότερος γιος του, ο Ερνστ, που είχε γεννηθεί χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, μια ολόκληρη ζωή πριν, ήταν τώρα σχεδόν πέντε ετών. Το μωρό που ο Άρτουρ δεν είχε προλάβει να γνωρίσει ήταν πια ένα μικρό αγόρι που περπατούσε και μιλούσε. Η οικογένεια χρειαζόταν χρόνο για να συνέλθει από το τραύμα και τον αποχωρισμό. Η επιθυμία τους για ταξίδια είχε πλέον εκλείψει. Ο κόσμος πριν από το 1914 ήταν ένας κόσμος όπου μπορούσε κανείς να ταξιδεύει σε ξένες χώρες, να γνωρίζει τον κόσμο και να ρισκάρει. Ο κόσμος μετά το 1918 ήταν ένας κόσμος στον οποίο ο θάνατος, ο πόνος, η οικονομική κατάρρευση και η πολιτική αστάθεια ήταν πανταχού παρόντα. Αυτό που είχε σημασία τώρα ήταν ότι η οικογένεια είχε τον χρόνο να επουλώσει τις πληγές της. Οι Σμιτ θα έχτιζαν μια νέα ζωή εδώ, στη γενέτειρα του Άρτουρ, τη Βαϊμάρη.

Katja Hoyer

ΒΑΪΜΑΡΗ

Στις 16 Απριλίου 1945 οι Αμερικανοί οδηγούν πάνω από χίλιους κατοίκους της Βαϊμάρης στον λόφο Έτερσμπεργκ. Τον ήξεραν καλά. Ανέβαιναν εκεί για περίπατο το καλοκαίρι και για έλκηθρο τον χειμώνα. Τώρα, οκτώ χιλιόμετρα από τα σπίτια τους, βλέπουν με τα μάτια τους το Μπούχενβαλντ. Οι περισσότεροι επιμένουν ότι δεν ήξεραν τίποτα.

Η Βαϊμάρη ήταν η πόλη του Γκαίτε και του Σίλερ. Εκεί ψηφίστηκε το 1919 το Σύνταγμα της πρώτης γερμανικής δημοκρατίας και εκεί γεννήθηκε το Μπάουχαους. Στην ίδια πόλη όμως πραγματοποιήθηκε το 1926 και το πρώτο συνέδριο του Ναζιστικού Κόμματος μετά την επανίδρυσή του, πριν από τα περίφημα συνέδρια της Νυρεμβέργης. Ο Χίτλερ την επισκέφθηκε πάνω από σαράντα φορές. Και την επιγραφή στην πύλη του Μπούχενβαλντ τη σχεδίασε ένας πρώην σπουδαστής του Μπάουχαους, κρατούμενος του στρατοπέδου.

Η Katja Hoyer αφηγείται τα είκοσι χρόνια από το 1919 έως το 1939 μέσα από τις ζωές των ανθρώπων της πόλης. Ο βιβλιοδέτης Καρλ Βάιριχ κρατά ημερολόγιο για όλα. Η Ρόζα Σμιτ, Εβραία, διευθύνει με τον άντρα της το ξενοδοχείο όπου έμενε ο Χίτλερ στις πρώτες του επισκέψεις. Η Ελίζαμπετ Φέρστερ-Νίτσε ασπάζεται τον ναζισμό, και ο ναζισμός οικειοποιείται την κληρονομιά του αδελφού της. Ο νεαρός σοσιαλδημοκράτης Κουρτ Νέρλινγκ επιλέγει την αντίσταση.

Η Hoyer αποφεύγει την εύκολη κρίση εκ των υστέρων. Αφήνει τον αναγνώστη να δει τις αποφάσεις τη στιγμή που παίρνονταν και να αναρωτηθεί πόσο ελεύθεροι ήταν αυτοί οι άνθρωποι να πράξουν αλλιώς. Γιατί η Βαϊμάρη δείχνει ότι καμία ιστορία, καμία παράδοση και κανένας πολιτισμός δεν αρκούν από μόνα τους για να σώσουν μια δημοκρατία.

ISBN 978-618-232-407-3
9 786182 324073
Κωδ. μηχ/σης 240040
www.epbooks.gr